

T.C.

**YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARIM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**TARİHİ YAPILARDA ÇEVRE DÜZENLEMELERİNİN
GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİ İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ: YOZGAT/MERKEZ ÖRNEĞİ**

Burak Tarık YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Kübra KARAMAN

KASIM– 2025

YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARIM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TARİHİ YAPILARDA ÇEVRE DÜZENLEMELERİNİN
GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ;
YOZGAT/MERKEZ ÖRNEĞİ

Burak Tarık YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Kübra KARAMAN

KASIM – 2025

YOZGAT

	YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU
---	---

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enstitümüzün Tarım Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burak Tarık YILMAZ'ın hazırladığı “**Tarihi Yapılarda Çevre Düzenlemelerinin Görsel Peyzaj Kalitesi ile Değerlendirilmesi; Yozgat/Merkez Örneği**” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 27/11/2025 Perşembe günü saat 10:30'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Feran AŞUR

Jüri Üyesi (Danışman) : Prof. Dr. Kübra KARAMAN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Alperen ERDOĞAN

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Ümit BUDAK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğini beyan ederim.

27/11/2025

Burak Tarık YILMAZ

ÖN SÖZ

Bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren, desteğini her zaman hissettiren tez konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar her aşamasını titizlikle takibeden danışmanım olan Prof. Dr. Kübra Karaman hocama, bana harcadığı zamanı ve emeklerini hiçbir zaman unutmayacağımı belirterek saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her aşamasında beni destekleyen, sonsuz sevgilerini her daim üzerimde, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim canım annem Yasemin Yılmaz'a, kıymetli babam Güngör Yılmaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

27/11/2025

Burak Tarık YILMAZ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ YAPILARDA ÇEVRE DÜZENLEMELERİNİN GÖRSEL PEYZAJ KALİTESİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ; YOZGAT/MERKEZ ÖRNEĞİ

Burak Tarık YILMAZ

**YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARIM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Kübra KARAMAN

Kentlerin tarihsel kimliklerini oluşturan yapılar, yalnızca mimari değerleriyle değil, aynı zamanda çevreleriyle kurdukları peyzaj ilişkileriyle de kültürel mirasın önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Hızlı kentleşme, plansız mekânsal yoğunlaşma ve artan nüfus baskısı, tarihi yapıların çevre düzenlemelerinde görsel kaliteyi olumsuz etkilemekte, bu alanların estetik ve kültürel sürekliliğini tehdit etmektedir. Bu çalışmada, Yozgat ili Merkez ilçesinde yer alan altı tarihi yapı seçilmiş ve söz konusu yapıların çevresel düzenlemeleri peyzaj mimarlığı bakış açısıyla görsel kalite analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmada, arazi gözlemleri, fotoğraflama ve mimar, peyzaj mimarı, şehir plancısı, iç mimarların bulunduğu toplam 24 uzmanın görüşleri temelinde görsel peyzaj kalite parametreleri belirlenmiş; elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerlerin yanı sıra uzman görüşlerinin tutarlılığı Cronbach's Alpha katsayısı ile sınanmıştır. Bulgular, Çapanoğlu Camii ve Cumhuriyet Mektebi gibi kentin simgesel yapılarında “kimlik vurgusu”, “tarihî doku ile uyum” ve “görsel bütünlük” kriterlerinin yüksek puanlar aldığını; bazı yapılarda ise “kent mobilyaları”, “aydınlatma düzeni” ve “yaya erişilebilirliği” gibi parametrelerde yetersizlikler bulunduğunu ortaya koymuştur. Analizler sonucunda, peyzaj öğelerinin mekânsal kimliği güçlendirdiği, ancak bütüncül tasarım ve bakım stratejilerinin eksikliği nedeniyle mekân deneyiminin olumsuz etkilendiği belirlenmiştir. Çalışma, tarihi yapıların yalnızca korunmasının yeterli olmadığını; çevre düzenlemelerinin görsel kaliteyi destekleyecek şekilde planlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, uygun peyzaj düzenlemeleri ile bu alanların potansiyeli artırılabilir ve yerel kalkınmaya katkı sağlanabilir. Bu bağlamda tez, tarihi yapılar ile çevresel peyzaj arasındaki ilişkinin mekânsal kimlik ve kültürel sürdürülebilirlik açısından önemini ortaya koymaktadır.

2025, xiii + 72 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Tarihi Yapılar, Görsel Kalite Analizi, Kent Kimliği, Mimari Değer

ABSTRACT

MASTER THESIS

ASSESSMENT OF GARDEN DESIGN IN HISTORICAL BUILDINGS THROUGH VISUAL LANDSCAPE QUALITY: THE CASE OF YOZGAT CITY

Burak Tarık YILMAZ

**YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
AGRICULTURAL SCIENCE DEPARTMENT**

SUPERVISOR: Prof. Dr. Kübra KARAMAN

The structures that form the historical identity of cities are important components of cultural heritage, not only because of their architectural value but also because of the landscape relationships they establish with their surroundings. Rapid urbanization, unplanned spatial densification, and increasing population pressure negatively affect the visual quality of the environmental arrangements of historical structures, threatening the aesthetic and cultural continuity of these areas. In this study, six historical structures located in the Yozgat City were selected, and the environmental arrangements of these structures were evaluated using visual quality analysis methods from a landscape architecture perspective. In the research, visual landscape quality parameters were determined based on field observations, photography, and the opinions of a total of 24 experts, including architects, landscape architects, urban planners, and interior designers; the data obtained were statistically analyzed using the SPSS program. In addition to the mean, standard deviation, minimum, and maximum values, the consistency of expert opinions was tested using Cronbach's Alpha coefficient. The findings revealed that symbolic structures of the city, such as Çapanoğlu Mosque and Cumhuriyet School, scored high on the criteria of “identity emphasis,” “harmony with historical texture,” and “visual integrity.” while some structures showed deficiencies in parameters such as “urban furniture,” “lighting arrangement,” and “pedestrian accessibility.” The analysis revealed that landscape elements strengthen the spatial identity, but the spatial experience is negatively affected due to the lack of comprehensive design and maintenance strategies. The study emphasizes that simply preserving historical structures is not sufficient; environmental arrangements must be planned in a way that supports visual quality. The potential of these areas can be increased with appropriate landscape arrangements, contributing to local development. The thesis highlights the importance of the relationship between historical structures and the surrounding landscape of identity.

2025, xiii+ 72 Pages

Keywords: Historical Buildings, Visual Quality Analysis, Urban Identity

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY SAYFASI.....	v
TEZ BEYANI.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
ÖZET	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
DENKLEMLER LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tarihi Yapılar ve Peyzaj İlişkisi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
2. KURAMSAL BİLGİLER	4
2.1. Görsel Peyzaj Kalitesi Değerlendirilmesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	7
2.2. Yozgat Cumhuriyet Mektebi İle İlgili Yapılan Çalışmalar	9
2.3. Çapanoğlu Camii İle İlgili Yapılan Çalışmalar	12
2.4.Nizamoğlu Konağı İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	16
2.5. Saat Kulesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	18
2.6. Askerlik Şubesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	20
2.7.Yozgat Lisesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	22
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	25
3.1. Gereç.....	25
3.2. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Parametreleri.....	32
3.3.Yöntem	33

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi.....	35
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	37
4.1. Araştırmada Uzman Görüşü Analizi	37
4.2. Saat Kulesi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi.....	37
4.3. Çapanoğlu Camii Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi	41
4.4. Askerlik Şubesi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi.....	44
4.5. Yozgat Lisesi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi	47
4.6. Nizamoğlu Konağı Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi.....	51
4.7. Cumhuriyet Mektebi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi.....	55
4.8. SPSS ile yapılan Analizler.....	58
4.8.1. Ölçek Güvenilirliği Testi	58
4.8.2.Radar Örümcek Grafiği	59
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
6. KAYNAKLAR.....	65

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>		<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1.	Kullanılan görsel kalite analizi ana parametreleri	33
Tablo 4.1.	Araştırmaya katılan uzman sayısı frekans ve yüzdelik değerleri.....	37
Tablo 4.2.	Saat Kulesi'nin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi.....	40
Tablo 4.3.	Çapanoğlu Camii uzmanlar tarafından değerlendirilmesi.....	43
Tablo 4.4.	Askerlik Şubesi uzmanlar tarafından değerlendirilmesi.....	46
Tablo 4.5.	Yozga Lisesi uzmanlar tarafından değerlendirilmesi.....	50
Tablo 4.6.	Nizamoğlu Konağı uzmanlar tarafından değerlendirilmesi.....	54
Tablo 4.7.	Eski Cumhuriye Ortaokulu uzmanlar tarafından değerlendirilmesi...	57
Tablo 4.8.	Altı tarihî mekâna ait ölçek güvenilirliği testi.....	59
Tablo 5.1.	Tarihi mekanların En yüksek puan aldığı ilk beş parametre.....	63

RESİMLER LİSTESİ

<u>Resim</u>		<u>Sayfa</u>
Resim 3.1.	Yozgat Saat Kulesi (a)	26
Resim 3.2.	Yozgat Saat Kulesi (b)	26
Resim 3.3.	Yozgat Saat Kulesi (c)	26
Resim 3.4.	Yozgat Saat Kulesi (d)	26
Resim 3.5.	Çapanoğlu Camii (a)	27
Resim 3.6.	Çapanoğlu Camii (b)	27
Resim 3.7.	Çapanoğlu Camii (c).....	27
Resim 3.8.	Çapanoğlu Camii (d)..	27
Resim 3.9.	Askerlik Şubesi (a)	28
Resim 3.10.	Askerlik Şubesi (b)	28
Resim 3.11.	Askerlik Şubesi (c)	29
Resim 3.12.	Askerlik Şubesi (d)	29
Resim 3.13.	Yozgat Lisesi (a)	30
Resim 3.14.	Yozgat Lisesi (b)	30
Resim 3.15.	Yozgat Lisesi (c)	30
Resim 3.16.	Yozgat Lisesi (d)	30
Resim 3.17.	Nizamoğlu Konağı (a)	31
Resim 3.18.	Nizamoğlu Konağı (b).....	31
Resim 3.19.	Nizamoğlu Konağı (c).....	31
Resim 3. 20.	Nizamoğlu Konağı (d).....	31
Resim 3.21.	Cumhuriyet Mektebi (a).....	32
Resim 3.22.	Cumhuriyet Mektebi (b)	32
Resim 3.23.	Cumhuriyet Mektebi (c).....	32
Resim 3.24.	Cumhuriyet Mektebi (d).....	32

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil</u>		<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1.	Tarihi Mekanların Yozgat Merkez'deki konumu.....	33
Şekil 3.2.	Çalışma yöntem akışı şeması	36
Şekil 4.1.	Saat Kulesi radar örümcek grafiği.....	38
Şekil 4.2.	Çapanoğlu Camii radar örümcek grafiği.....	42
Şekil 4.3.	Askerlik Şubesi radar örümcek grafiği.....	45
Şekil 4.4.	Yozgat Lisesi radar örümcek grafiği.....	48
Şekil 4.5.	Nizamoğlu Konağı radar örümcek grafiği.....	52
Şekil 4.6.	Yozgat Mektebi (Bozok Evi) radar örümcek grafiğ	56
Şekil 4.7	Genel tüm tarihi mekanların radar örümcek grafiği.....	60

DENKLEMLER LİSTESİ

Denklemler

Sayfa

Denklem 3.1.	Lawshe tekniği hesaplaması.....	33
---------------------	---------------------------------	----

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklamalar
----------	-------------

m ²	: metrekafe
----------------	-------------

%	:Yüzde
---	--------

Kısaltmalar	Açıklamalar
-------------	-------------

Max	:Maksimum
-----	-----------

Min	: Minimum
-----	-----------

SP	:Standart sapma
----	-----------------

APA	:American Psychological Association
-----	-------------------------------------

UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
--------	---

ICOMOS	:International Council on Monuments and Sites
--------	---

WHC	:World Heritage Convention
-----	----------------------------

KVMGM	:Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
-------	---

GKA	:Görsel Kalite Analizi
-----	------------------------

CBS	:Coğrafi Bilgi Sistemleri
-----	---------------------------

GYS	:Geçerli Yanıt Sayısı
-----	-----------------------

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar, yalnızca barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla değil, aynı zamanda kültürel ve estetik değerlerini yansıtarak kimlik oluşturmak için de yapılar inşa etmişlerdir. Bu bağlamda tarihi yapılar, kentlerin kültürel peyzaj mirası içerisinde önemli bir yer tutmakta ve geçmiş uygarlıkların toplumsal belleğini günümüze aktarmaktadır (Rapoport, 1977; Çelik 2004). Tarihi yapılar, bulundukları kentlerde hem kimlik unsuru olarak hem de ekonomik ve sosyal açıdan çeşitli işlevler üstlenmektedir. Ancak, bu yapıların yalnızca mimari değerleri değil, aynı zamanda çevresiyle kurduğu peyzaj ilişkisi de kent estetiği ve kimliği açısından kritik öneme sahiptir (Lynch, 1960).

Günümüzde hızla artan kentleşme ve mekânsal yoğunlaşma, tarihi yapıların çevresindeki peyzaj değerlerinin korunmasını zorlaştırmakta ve kültürel süreklilik üzerinde baskı oluşturmaktadır (Jokilehto, 2017). Bu durum, tarihi yapıların hem görsel kalite hem de kültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Nitekim tarihi yapılar, sadece estetik ya da tarihsel değerleriyle değil, aynı zamanda turizm potansiyeli ve yerel halka sağladığı ekonomik katkılarla da kentlerin yaşam kalitesine etki etmektedir (UNESCO, 2017). Bu bağlamda, tarihi yapıların çevresel düzenlemelerinin uygunluğu, hem kültürel peyzaj bütünlüğü hem de mekânsal algı açısından belirleyici bir faktördür (Antrop, 2005; Hoşgör, 2012).

Tarihi yapılar ve çevreleri, bütüncül bir yaklaşımla ele alındığında kentsel mekânın okunabilirliği, estetik bütünlüğü ve kullanıcı deneyimi açısından daha işlevsel bir hale gelmektedir. Peyzaj mimarlığı bakış açısıyla değerlendirilen bu alanlar, doğal ve kültürel unsurların entegrasyonu sayesinde sürdürülebilir turizm ve ekoturizm açısından da potansiyel taşımaktadır (Selman, 2012). Ancak literatürde, tarihi yapıların mimari değerleri üzerine çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen, bu yapıların peyzaj düzenlemeleriyle ilişkisini analiz eden çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu konu, disiplinlerarası bir perspektifle ele alınması gereken güncel bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır.

1.1. Tarihi Yapılar ve Peyzaj İlişkisi

Tarihi yapılar, çevreleriyle birlikte değerlendirildiğinde bütünsel bir anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda, yapıların çevresinde yer alan bitkisel öğeler, meydanlar, sokak dokusu ve açık alan düzenlemeleri, kültürel kimlik ile doğal çevre arasında köprü işlevi görmektedir (Taylor, 2009; Erdem vd., 2021; Akten ve Sunar, 2022). Doğru peyzaj kurgusu, tarihi

yapının estetik değerini ön plana çıkarırken aynı zamanda ziyaretçilerin mekânsal deneyimini güçlendirmektedir. Ayrıca, kültürel peyzaj öğeleri, kullanıcıların kent kimliğini algılama biçimini ve bu kimlikle kurduğu aidiyet bağını da doğrudan etkilemektedir (Nasser, 2003).

Bu doğrultuda peyzaj düzenlemelerinin katkıları řu şekilde özetlenebilir: Tarihi yapıların görsel estetik değerini desteklemek, ziyaretçilerin mekânsal algısını ve deneyimini iyileştirmek, kültürel kimlik ile doğal çevre arasında bütünlük sağlamak, ekoturizm faaliyetleri yoluyla yerel kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Dolayısıyla, tarihi yapılar ile çevrelerindeki peyzajın uyumlu bir bütünlük içerisinde tasarlanması, yalnızca görsel kaliteyi artırmakla kalmayıp, toplumsal hafızanın güçlendirilmesine de katkı sağlamaktadır (Lowenthal, 1985).

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tez çalışması; Yozgat ili Merkez ilçesinde yer alan tarihi binaların mevcut çevre düzenlemelerindeki peyzajın tarihi yapıların kültürel değerini ve kent kimliğindeki yerinin tespit etmeyi esas almıştır. Elde edilen değerlendirmeler doğrultusunda kent kimliğine katkı sağlayan tarihi binaların tespiti ve çevre düzenlemelerindeki eksikliklere öneriler getirmektir. Araştırmanın ana materyalini Yozgat ili Merkez ilçesindeki tarihi öneme sahip altı yapı oluşturmaktadır. Araştırmada uzman görüşüne dayanarak görsel kalite analizi yapılmıştır. Çalışmada tarihi altı yapı hakkında bilgi toplanarak, arazi gözlemleri ve fotoğraflarıyla görsel kalite parametreleri değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla değerlendirilmiştir.

Tezin amacı; Araştırmamızın ana konusu tarihi yapılar ile peyzaj ilişkisini değerlendirmektir. Kent kimliğinde önemli yere sahip olan tarihi yapıların kent kimliğine tarihi geğmişimizi temsil etmelerinin yanı sıra, turizm ve bununla birlikte yerel halka iş imkânı sağlayan bir çok farklı iş imkanına fayda sağlamaktadır. Kent kimliğini temsil eden kültürel değeri olan tarihi yapıların çevresinin de uygunluğu kültürel peyzaj açısından önemlidir.

Bu tez çalışmasının başlıca amaçları şunlardır.

1. Yozgat ili Merkez ilçesinde mevcut kültürel değerleri tarihi yapı altında incelemek,
2. Kent Merkez’inde yer alan tarihi yapı çevrelerinin görsel kalite analizini yapmak, algılarını ortaya çıkarmak

3. Kent Merkez’inde yer alan tarihi yapı çevrelerinin görsel kalite analizini yaptıktan sonra uygunluğunu belirlemek ve eksiklikler için öneriler sunmak,
4. Kültürel peyzaj kapsamında ekoturizme katkı sağlayan bu alanlara ve bölgede ekoturizm odaklı yeni iş imkânlarının gelişmesine katkı sunmak,
5. İncelenmiş olan tarihi binaların görsel kalite parametlerini doğal ve kültürel değerler kapsamında ele almak,
6. Kent ve peyzaj ilişkisini; tarihi yapı perspektifinden incelemek ve katkı sağlamaktır.

2. KURAMSAL BİLGİLER

Tarihi miraslar; geçmiş ve gelecek arasında bağ kurarak kuşaklar arası iletişimi sağlayan, belirli sınırları oluşturarak kimlik problemine çözüm bulan yerlerdir. Tarih bilinci oluşturan bu yerlerin yitirilmesi, toplumlar arasındaki bağı da zayıflatarak aidiyetlik sorunu meydana getirmektedir (Uslu ve Kiper, 2006; Koçan, 2012).

Kültürel peyzajlar ise; çağdaş toplulukları etkileyen kültürel, tarihi ve siyasal koşullar çerçevesinde insanların mekana katılım sürecinin bir parçasıdır. Kültürel peyzaj yaklaşımı, içinde yaşadığımız çevreye değer vermek ve inşa etmek için parçalanmış yaklaşımları yeniden birleştirerek tarihi çevre ve yeni gelişmeler arasındaki farkların üstesinden gelmektedir (Punekar, 2006; Zücher, 1994).

Tarihi dönemlerden günümüze kadar kalabilmiş mekânların kentsel tasarım açısından değerinin ortaya konulması önemlidir. Bu doğrultuda kentsel alanlarda tarihi mekânların önemine dikkat çekilerek tasarım ve kullanımlarında peyzaj mimarlığı açısından nelere dikkat edilmesi gerektiğinin belirtilmesi gerekir. Fiziki çevre kentlerin kimlik ve karakterini belirler ve tarihi süreçte toplumsal kültürü yansıtır. O nedenle geçmişin izlerini günümüze aktaran tarihi mekânların geleceğe taşınması gereklidir. Ancak bu alanlar sadece yapısal olarak değil tüm doğal çevreleri ile bir bütün halinde değerlendirilmelidir. O zaman peyzajın bir elemanı haline gelerek kentin dinamiklerinden biri olabilecek ve kaynak değeri niteliği kazanacaklardır.

Montgomery (1995)'e göre kültürün merkezi olarak kentler, geleneği, kimliği, ülkeleri, kıtaları simgelerler. Aynı zamanda kentler kamusal mekanlara ihtiyaç duyarlar. Sosyal iletişimin yer alacağı, etkileşimin gerçekleşeceği sosyal, kültürel ve ticari aktivitelerin gerçekleştiği mekanlar yaya akışı ve hareketliliğin yaratılması ile aktif bir sosyal mekanı yaratacaktır. Kültürel olarak kent merkezlerinin yeniden canlandırılması için geliştirilen bu stratejiler, insanların değişen ihtiyaçlarına ve isteklerine karşılık verecektir. Bu nedenle bu stratejilerin, geniş kitlelere kullanım alanı sağlaması ve kent kültürünün geliştirilmesi ve devam ettirilmesi önem taşımaktadır (Montgomery,1995).

Kentin kimliği; kentte yaşayanların onda buldukları değerler, bir amaçlar kümesinden, kente yüklenen bir idealleştirmede kapsamında değerlendirilmelidir. Kimlik ona yakıştırılan bir şeydir. Kentin içinde yaşanarak bu kimliğin taşıdığı potansiyeller gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kent kimliği; kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve bilimsel

faktörlerle şekillenen bir kavramdır. Ayrıca kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür (Çöl, 1998). Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentleri şekillendiren coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimleridir. Bu nedenle kente kimlik kazandıran alanlar tek tek değil bir bütün olarak ele alınmaktadır (Süher, 2006).

Tarihi kentler tarihsel geçmişi, mimarisi, arkeolojik ve sanatsal değerleri ile bütünlük gösteren dokuların oluşturduğu kentsel alanlar olarak ifade edilmektedir (Yaygel, 2007; Yardımcı vd., 2019; Semerci, 2015). Günümüzde kentlerde eski çağlardan kalan, korunabilmiş tarihi mekanlar bulunmaktadır. Bu mekanlar ve mimari yapılar yapıldıkları dönem için çağdaş eserlerdir. Tarihi çevreyi korumak, geçmiş zamanlarda meydana getirilen mimari mekanları koruyarak kullanmak ve gelecek dönemlere aktarılmayı sağlamakla mümkündür (Demirsoy, 2006).

Tarih boyunca fiziksel çevrenin estetik niteliği insanlar açısından önemli olmuştur (Erdoğan, 2006). Çevre ile ilgili estetik, insanın bireysel ve sosyal olarak kurduğu ilişkileri biçimlendiren duyumlar işleyişi ve bunların algıya dönüştüğü zaman ürettiği değerler sistemidir ve tüm toplumun geleceğini etkilemektedir (Erzen, 2007; Özer vd., 2010). Estetik zamana ve topluma göre değişmekle birlikte, kültür ortaklığıyla kent kimliğinin bir parçası haline gelmektedir.

Kentsel kimlik bir kentin, doğal ve yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleri ile tanımlanır (Özer vd., 2010). Kente kimlik kazandıran önemli öğelerin başında tarihi kültürel peyzaj elemanları ve estetik alanlar gelmektedir. Tarihi özelliği açısından önemli olan bu alanlar, bölge insanının sosyal gelişiminin, yaratıcılığının ve ruhsal zenginliğinin aynalarıdır ve ortak kimliğin parçalarını oluştururlar (Özsüle, 2005). Erduran Nemutlu (2020)'ya göre kentsel alanların sahip olduğu tüm yapılar, yapısal alanların kitle boşluk ilişkileri ve kent dokusunda yarattıkları hacimleri, işlevleri, tüm açık ve yeşil alanların büyüklük ve niteliği ile bunların kullanım biçimleri kentin çok yönlü kimliğini belirler.

Kentsel yapılarıyla geçmişin izlerini taşıyan yerler, bölgenin hafızasıdır. Zamanla bu alanlar kimlik değiştirir, farklı işlevler kazanabilir. Bazen taşıyabileceğinden fazla nüfusa hitap edebilir. Kentsel yapıların aşırı kullanımı, alanın niteliğini tahrip ederek, bozulmalara neden olmaktadır (Ahunbay, 2004). Bu noktada kentlerin kuruluş ve kurtuluşlarında temel olan tarihi alanların modern kent dokuları arasında kaybolmasının engellenmesi ve hak ettiği değeri bulmasıdır. Kentsel alanın tanımlayıcı unsuru ve tarihine ayna tutan bu eserlerin

peyzaj tasarımı geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturarak alan kullanıcılarını zaman boyutunda yolcuğa sürükleyebilmelidir.

Günaçan ve Erdoğan, (2018) yaptıkları çalışmada; toplumlar tarafından tarihi süreç içinde oluşturulan hafıza ve anıların korunup saklandığı alanlar olan hafıza mekânlarının, ulusal simge, kültürel kimlik ve mekânsal sürdürülebilirliklerini peyzaj mimarlığı kapsamında irdelemişlerdir. En büyük güncel sorunlardan olan kentlerdeki kimliksizleşme ile yerel kültürü yansıtan bu alanların olumsuz etkileşim ve dönüşümü konusunda farkındalık yaratmak amacı ile gerçekleştiğini bildirmişlerdir. Hafıza mekânları; doğrudan duyu organları ile algılanabilen fiziksel alanların yanı sıra fiziksel boyut ile yankı bulan ve duyumsal, zihinsel etkileri olan alanlar bağlamında da değerlendirilmiştir. İstanbul, Tarihi Yarımada, UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi' nde yer alan taşınmaz kültür varlıkları kapsamında tartışılmıştır. Yaptıkları çalışma ile ulusal kimlik ve hafıza mekânlarının hızla tüketildiği bir süreçte ülkesel ve ulusal kimlik oluşumu açısından birincil derecede öneme sahip hafıza mekânlarının önemi vurgulanarak korunması ve sürdürülebilirliği kapsamında farkındalık yaratılması ve bilinç oluşturulması hedeflenmiş, bu anlamda peyzaj mimarlığı meslek disiplini katkılarını tartışmışlardır.

Çelik ve Yazgan (2008)'e göre ise; tarihi çevreler, geçmiş ile bugün arasında bağlantı kuran kültür varlıklarıdır. Bunlar tarihsel, sanatsal, belgesel, işlevsel vb değerlere sahiptirler. Günümüzün sıradanlaşan birbirine benzer yapılar topluluğu kentlerin kimliği üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Taşıdıkları bu değerler ve önemleri nedeniyle korunmaları, hatta bakım ve onarımlarının yapılması gerekmektedir. Günümüzde fiziki ve sosyo-kültürel yapının korunmasında koruma planlarının yeterli olmadığı, korumaya yönelik yönetim planlarının ve yönetim modellerinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle araştırmalarda, tarihi çevre koruma ve yenileme çalışmalarında, koruma ve peyzaj mimarlığı ilişkisinin sorgulanması amaçlanmıştır. Aynı araştırmacılar alana yönelik sörvey ve SWOT (Strength, Weakness, Opportunities, Treatments) Analizi gerçekleştirilmiş, verilerin analizi ve değerlendirilmesi sonucunda Beypazarı örneğinde kentsel peyzaj tasarım ilkeleri ile yerel yönetim modeli önerilmiştir. Çalışmalarının sonucunda; koruma ve yenileme çalışmalarında merkezi yönetimden çok yerel yönetimin sorumlu olduğu, korumanın yapı, bahçe, sokak, doku ve kent bütünü de kapsayacak şekilde ele alınması gerektiği, bu yapıların kent kimliği üzerinde belirleyici olduğu sonucuna varmışlardır.

Peyzaj ve kalitenin etkileşimsel kurulumunun insan algısı bileşeni, peyzaj anlamı ve mekan duygusu gibi kapsamlı kavramlarla genişletilmektedir (Seamon, 1982). Aslında peyzaj kalitesi çevreyle ilgili tüm konuları ve insanın çevreyle ilgili tüm tecrübelerini, hatıralarını ve hayal gücünü kapsamaktadır. Bu bağlamda, peyzaj kalitesinin kavramlaştırılması algısal, çabuk, etkili, duygusal, durağan tercihlere bağlı, pasif, obje odaklı olgularla genişletilmelidir (Gobster, 1999). Aslında bunun yerine, peyzaj kalitesi biyolojik odaklı, etik, aktif, katılımcı, deneyimsel bağlamda; kavramaya ilişkin, bilgiye dayalı, arındırılmış zevke hitap eden, çoklu model değerlendirmesini içeren, dinamik, sembolik ve sınırsız peyzaj özelliklerine dayanmalıdır (Daniel, 2000).

2.1. Görsel Peyzaj Kalitesi Değerlendirilmesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kentsel mekânların algısal değerlerini anlamak için yapılan çalışmalarda, görsel kalite analizi temel bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Lynch (1960), “The Image of the City” adlı eserinde bir kentin sistematik biçimde yenilenmesinin ancak görsel kaliteyi temel alan değerlendirme süreçleriyle mümkün olabileceğini vurgulamış, böylece günümüzdeki görsel kalite araştırmalarına kuramsal bir zemin hazırlamıştır (Ak, 2013).

Son yıllarda çevre sorunlarının artışı, doğal ve kültürel kaynakların yalnızca ekonomik işlevleriyle değil, aynı zamanda estetik ve görsel değerleriyle de değerlendirilmesi gereğini gündeme getirmiştir (Özgüç Erdönmez ve Çağlayan Kaptanoğlu, 2008). İnsanların fiziksel ve psikolojik açıdan iyi hissettikleri mekânları tercih etme eğilimi, peyzajın görsel niteliklerinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır (Tanış, 2019). Çevresel kaliteye dair artan kaygılar da peyzaj estetiğine yönelik araştırmaları hızlandırmıştır (Real vd., 2000). Bu nedenle görsel kalite değerlendirmeleri, planlama ve peyzaj yönetiminde kritik bir araç haline gelmiştir (Lothian, 1999; Daniel, 2001; Kıroğlu, 2007; Özvan ve Boston, 2019).

Peyzaj bozulmalarına ilişkin toplumsal kaygılar, planlama disiplini yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda kültürel değerlerin de korunmasına yönelmiştir (Val vd., 2006). Daniel (2001), peyzajın görsel kalitesini, tanımlı bir alanın görsel estetik yeterliliği olarak açıklarken; Lothian (1999) bu algının gözlemcinin öznel değerlendirmelerine bağlı olduğunu belirtmiştir. Görsel peyzaj kalitesi, toplumlar arasında olduğu kadar bireyler arasında da farklılaşabilmektedir (Arriaza vd., 2004; Özgüç Erdönmez ve Çağlayan Kaptanoğlu, 2008). Kaplan vd. (1998) çalışmaları ise bireylerin manzara tercihlerini, çevreyi anlama biçimleri, algısal katılım düzeyleri ve peyzajın sunduğu desenler ile ilişkilendirmektedir.

Peyzaj, yalnızca fiziksel bir çevre değil, aynı zamanda bireyin zihinsel ve duygusal deneyimleriyle şekillenen bir olgudur. Bu nedenle bir kişi tarafından estetik bulunan bir manzara, başka bir gözlemci tarafından aynı şekilde algılanmayabilir (Laurie, 1975; Arriaza vd., 2004). Algı, bireylerin kültürel birikimleri, geçmiş deneyimleri ve psikolojik yapılarıyla doğrudan ilişkilidir (Özvan, 2020). Bu nedenle peyzaj değişikliklerinin yorumlanmasında gözlemcinin deneyiminin dikkate alınması önemlidir.

Görsel peyzaj kalite değerlendirilmesinde grup farklılıkları da belirleyici olabilmektedir. Tveit vd. (2006), estetik değerlendirmelerde objektif ölçütlere ihtiyaç olduğunu ve farklı sosyal grupların manzarayı farklı biçimlerde algılayabileceğini belirtmişlerdir. Benliay ve Altuntaş (2019) ise peyzajların tanımlanması ve potansiyellerinin ortaya konmasında görsel peyzaj kalite analizinin temel yöntemlerden biri olduğuna dikkat çekmektedir. Laurie'nin (1975) yaklaşımı, görsel peyzaj kalitesini farklı manzaraların karşılaştırmalı incelenmesi üzerinden açıklarken, Wherrett (1996) görsel peyzaj kalitesini çevresel, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla bütüncül bir kavram olarak ele almıştır (Gültürk, 2013).

Peyzajın görsel kalitesi aynı zamanda bireylerin deneyimleri, anıları ve hayal gücüyle şekillenen öznel tercihlerle de bağlantılıdır (Özvan, 2020). Daniel (2001), kaliteyi, temel yaşam ihtiyaçlarından (barınma, beslenme, güvenlik) daha soyut ve manevi ihtiyaçlara (doğa ile bütünleşme, estetik tatmin) kadar uzanan geniş bir yelpazede ele almaktadır. Ulrich (1984) ise peyzaj kalitesinin rekreasyon, turizm ve sağlık üzerinde belirgin etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla, görsel peyzaj kalite analizleri yalnızca estetik ölçütlerle sınırlı olmayıp, daha iyi yaşam koşulları ve daha sağlıklı çevrelerin oluşturulmasına katkı sağlayan bir araçtır (Özvan, 2020).

Tarihi yapı ve çevrelerin peyzaj mimarlığı bağlamında incelenmesi, son yirmi yılda farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Örneğin, Bekişoğlu ve Yılmaz (2002), tarihi çevrelerde peyzaj planlamasının koruma çalışmalarına katkısını vurgulamış; Çelik (2004) ise tarihsel dokuda peyzajın gerekliliğini ortaya koyarak, mekânsal süreklilik ve kimlik olgusuna dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, Bozhüyük (2007) tarihi yapı ve çevrelerin görsel potansiyelini analiz ederek bu alanların algısal değerini ortaya koymuş, Belleyci Köse (2007) ise tarihi doku ile peyzaj mimarlığı arasındaki ilişkiyi kavramsal ve uygulamalı olarak irdelemiştir.

Tüfekçioğlu (2008), tarihsel çevrelerde görsel peyzaj kalitesini değerlendirirken, Çelik ve Yazgan (2009) kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre yenileme çalışmalarının peyzaj planlamasına entegrasyonunu önermiştir. Hoşgör (2012), tarihi yapıların kültürel peyzaj boyutunun yaya yoğunluğuna etkilerini araştırmış; Koçan (2012) ise tarihi kent

dokusunu peyzaj mimarlığı açısından değerlendirerek mekânsal bütünlük sorunlarını ele almıştır.

Bitkisel tasarım boyutunu ön plana çıkaran Erduran Nemutlu (2014), tarihi ve kültürel alanlardaki bitkisel düzenlemelerin mekânsal estetik ve ekolojik işlevleri üzerine yoğunlaşmıştır. Yine aynı yıl, Ceylan, Korkut ve Kiper (2014) tarihi çevre yenileme çalışmalarında kentsel peyzaj planlamasının önemini tartışmışlardır. Kullanıcı odaklı araştırmalardan biri olan Semerci (2015), tarihi alanlarda yaya hareketi ve kullanım biçimlerini ele almış, bu da alanların erişilebilirlik ve kullanım kalitesini değerlendirmede önemli veriler sunmuştur.

Sonraki yıllarda yapılan çalışmalar ise daha çok kentsel doku ve kültürel peyzaj ilişkisine yönelmiştir. Erdoğan ve Atabeyoğlu (2016) tarihi yapıların kentsel dokuya katkılarını incelerken, Yardımcı vd. (2019) tarihi yapı ve çevrelerinin görsel kalite analizine odaklanmışlardır. Aytekin (2020), tarihi çevrelerde koruma ve peyzaj yaklaşımlarını irdelemiş; Ertem ve Turgut (2020) ise kültürel peyzaj planlaması kapsamında tarihi çevreler için kentsel tasarım önerileri geliştirmiştir.

Kültürel kimlik boyutuna değinen Perihan ve Aşur (2020), tarihi kentsel peyzaj ile kent kimliği arasındaki karşılıklı ilişkiyi ele almıştır. Erdoğan vd. (2021) peyzaj mimarlığı bakış açısıyla tarihi çevre yenileme çalışmalarını değerlendirirken, Akten ve Sunar (2022) tarihi çevrelerin kentsel mekân kalitesine etkilerini incelemiştir. Güncel bir araştırmada ise Gönül (2023); Çiçek (2021), tarihi kent merkezlerindeki mekânsal değişimlerin görsel kaliteye etkisini analiz etmiştir.

Bu çalışmalar bütüncül olarak değerlendirildiğinde, tarihi çevrelerin yalnızca korunması değil, aynı zamanda peyzaj planlama, görsel kalite, mekânsal kullanım ve kimlik ilişkileri bağlamında da ele alındığı görülmektedir. Böylelikle peyzaj mimarlığı disiplini, tarihsel mirasın korunması ve çağdaş kent yaşamıyla bütünleştirilmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamlar dâhilinde Yozgat'ta yer alan tarihi öneme sahip 6 yapı inceleme konumuz olmuştur.

2.2. Yozgat Cumhuriyet Mektebi İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yozgat Cumhuriyet Mektebi, yalnızca bir eğitim binası değil; Cumhuriyet ideolojisinin taşraya nüfuz etme biçiminin fiziksel temsili, bireylerin modern yurttaş kimliğiyle tanıştığı eşik ve kentsel kolektif belleğin sabit bir parçasıdır. Bu çalışma, okulun kuruluş tarihinden başlayarak mimari yapısı, eğitim politikalarıyla olan ilişkisi, bireyler üzerindeki sosyo-

kültürel etkisi ve Yozgat kent kültürüne katkılarını disiplinler arası bir bakışla ele almayı amaçlamaktadır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte eğitime yüklenen anlam yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda ideolojik ve sosyolojik bir mahiyet kazanmıştır. Eğitim yapıları, yeni rejimin değerlerinin –laiklik, halkçılık, ilerleme– mekânsal karşılıkları olarak kurgulanmıştır. (Tekeli, 2002) Anadolu'nun birçok kentinde olduğu gibi Yozgat'ta da bu ideolojinin taşıyıcısı olarak tasarlanan Cumhuriyet Okulları, bir yandan yeni bir insan tipolojisinin yetişmesini sağlarken, diğer yandan toplumsal düzenin yeniden şekillendirilmesinde rol oynamıştır (Turan,2015).

Yozgat Cumhuriyet Mektebi'nun inşasına 1927 yılında başlanmış ve okul 1929'da eğitime açılmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanlığı'nın taşradaki modern eğitim seferberliği kapsamında inşa edilen bu yapılar, aynı zamanda kamu eliyle şekillendirilen ilk kent yapılarından (Türkiye Kültür Portalı, 2025). Bu okul, yalnızca eğitim ihtiyacına cevap vermek için değil; aynı zamanda Cumhuriyet'in “çağdaşlaşma” ideolojisini görsel ve fiziksel olarak temsil etmek üzere konumlandırıldığı tespit edilmiştir.

Yapının adının "Cumhuriyet" olması dahi sembolik bir tercihtir; bu isimle okul, siyasi rejimin ve toplumsal dönüşümün ideolojik taşıyıcısı olarak inşa edilmiştir.

Yozgat Cumhuriyet Mektebi, dönemin tip projeleriyle uyumlu olarak simetrik, sade, işlevsel ve disiplinli bir mekân kurgusuna sahiptir. Yapı, genellikle üç katlı ve U planlı olarak tasarlanmış; giriş cephesi vurgulu tutulduğu tespit edilmiştir.

- Başlıca Mimari Özellikleri:
- Yüksek tavanlar ve geniş koridorlar: Işık alan, ferah sınıflarla öğrenme atmosferi oluşturulmuştur.
- Neo-klasik sade cephe düzeni: Cumhuriyet'in ideolojik sadeliğini ve işlevselliğini simgeler.
- Taş ve tuğla malzeme kullanımı: Hem dayanıklılığı hem de yerellik ile modernliği birleştirir.
- Yatay pencere dizileri: Göz hizasında öğrenmeyi destekleyen bir mimari detay olarak modern pedagojiye uygun biçimde tasarlanmıştır (Akın, 2004).

Bu yapı tarzı, tipik olarak “Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapıları” tipolojisiyle örtüşmektedir. Amaç, hem çağdaş bir görsellik yaratmak hem de eğitim mekânını düzenli, ahenkli ve disipline edilmiş bir sosyal alan hâline getirmektir (Bozdoğan, 2002).

Yozgat Cumhuriyet Mektebi, bireylerin yalnızca okuma-yazma öğrendiği bir alan değil; aynı zamanda Cumhuriyet'in "ideal yurttaş" tipolojisini şekillendiren mekân olduğu bildirilmiştir. Burada verilen eğitimle; laiklik, disiplin, ortak değerler, Cumhuriyet sevgisi gibi kavramlar erken yaştan itibaren öğrencilere aşılanmıştır.

Öğrenciler, kıyafetleri, törenleri, marşları ve and içmeleriyle bu yeni kolektif kimliğin parçası hâline getirildiği ve bu yönüyle okul, bireyin yalnızca zihinsel değil, bedensel ve duygusal biçimlenmesini de hedeflediği bildirilmiştir.

Cumhuriyet Mektebi, özellikle kız öğrenciler açısından çok daha büyük bir anlam taşır. Medrese sonrası dönemle birlikte eğitimin cinsiyet eşitliği temelinde yeniden düzenlenmesi, kız çocuklarının da eğitim hayatına katılımını mümkün kılmıştır. Bu okul, kadınların taşrada ilk kez kamusal alanda görünür hâle gelmelerine zemin hazırlamıştır (Arat, 2000).

Okul, yalnızca bireyleri değil; kent kültürünü de şekillendirdiği tespit edilmiştir. Okul etrafında oluşan kırtasiye, kitapçı ve kafelerle birlikte mikro ölçekli bir kültür çevresi gelişmiş; bu çevre, kentte okuryazarlığın, eleştirel düşünmenin ve kamuya açık fikir tartışmalarının gelişimine katkıda bulunduğu bildirilmiştir.

Yozgat Cumhuriyet Mektebi, Yozgat Bozok Üniversitesi'nin kentteki temsili olarak önce rektörlük binası daha sonrasında da Bozok Evi olarak günümüzde hâlen eğitim hizmeti veren bir kurum olarak işlevini sürdürmektedir. Yapının fiziksel bütünlüğü kısmen korunmuş; çeşitli onarım süreçlerinden geçirildiği bildirilmiştir.

Yozgat Cumhuriyet Mektebi, Cumhuriyet ideolojisinin taşraya yansıyan en somut örneklerinden biridir. Mimari sadeliği, ideolojik temsiliyeti, eğitsel katkıları ve sosyolojik dönüştürücülüğü ile bu yapı, sadece bir eğitim mekânı değil; aynı zamanda bir toplumsal hafıza mekânı, bir aidiyet üreticisi ve bir kentsel referans noktası olarak değerlendirilmiştir. Bu okul, Yozgat'ın tarihî belleğinde sabitlenmiş bir mekân olmanın ötesinde, yaşayan kültürel miras özelliği taşımakta olduğu tespit edilmiştir.

Okul yapılarının, yalnızca pedagojik işlevleriyle değil; kültürel, duygusal ve toplumsal etkileriyle de analiz edilmesi, geçmişle bugün arasında bir köprü kurar. Bu bağlamda Yozgat Cumhuriyet Mektebi, kent kültürünün mimariyle nasıl örüldüğüne dair önemli bir örnek olarak tespit edilmiştir.

2.3. Çapanoğlu Camii İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yozgat il merkezinde konumlanan Çapanoğlu Camii, 18. yüzyıl sonu Osmanlı taşra mimarisinin hem estetik hem de sosyo-politik açıdan dikkat çekici örneklerinden biridir. Cami, adını inşasını üstlenen ve bölgede uzun yıllar nüfuz sahibi olan Çapanoğlu Ailesinden aldığı, yapım süreci, ailenin kurucu figürlerinden biri olan Çapanoğlu Süleyman Bey tarafından 1779 yılında başlatılmış; vefatının ardından inşa, kardeşi Mustafa Bey tarafından 1794 yılında tamamlandığı bildirilmiştir (Çelik, 2005). Bu yönüyle cami, sadece bir ibadet mekânı değil, aynı zamanda bir hanedanlığın gücünü ve merkezi idareyle olan ilişkilerini temsil eden simgesel bir yapı olduğunu göstermektedir.

Çapanoğlu Cami, mimari açıdan geç dönem klasik Osmanlı üslubunu yansıtırken, barok etkilerle zenginleştirilmiş süslemeleriyle dikkat çekmektedir. Yapı, kesme taş malzeme ile inşa edilmiş olup, merkezi kubbeli plan tipine sahiptir (Kuban, 2010). İki minareli oluşu, dönemin taşra camileri arasında onu ayrıcalıklı kılmakta; bu mimari tercih, caminin sadece dini değil, sembolik bir merkezilik iddiası taşıdığını da göstermektedir.

Caminin, inşa edildiği dönemde etrafında yer alan medrese, şadırvan, kütüphane ve dükkânlarla birlikte bir külliye özelliği taşıdığı tespit edilmiştir. Bu yapılar, Çapanoğlu ailesinin hem dini hem de sosyo-ekonomik alanlarda halk üzerindeki etkisini kurumsallaştırmakta önemli rol oynamıştır. Nitekim, Osmanlı taşrasında yerel eşraf ailelerin güçlerini kalıcı hâle getirme arayışı, sıklıkla cami ve külliye inşasıyla somutlaşmıştır. Bu yönüyle Çapanoğlu Cami, sadece bir ibadet mekânı değil, taşrada oluşan yeni bir yerel aristokrasinin iz düşümü olarak da değerlendirilmiştir.

İç mekânda görülen ahşap işçiliği, kalem işi süslemeler ve klasik Osmanlı mihrap-minber düzeni, hem estetik hem de zanaatkarlık bakımından dikkat çekicidir. Caminin özellikle müezzin mahfili ve son cemaat yeri, dönemin ahşap sanatının inceliklerini yansıttığı da tespit edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde çeşitli onarımlar geçiren yapı, bugün hem ibadet hem de kültürel miras alanı olarak varlığını sürdürmektedir. 20. yüzyıl boyunca koruma ve restorasyon faaliyetlerine konu olan cami, Yozgat kent kimliğinin simgesel bir parçası hâline geldiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Çapanoğlu Camii, mimari özelliklerinin ötesinde, Osmanlı'nın son dönem taşra yapılarında güç, aidiyet ve temsil ilişkilerini anlamak açısından önemli bir örnek teşkil

etmektedir. Bu cami, yerel elitlerin Osmanlı merkezî yapısıyla kurduğu ilişkinin mimari düzlemdeki tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyıl taşra yapılanmasında, mimarlık yalnızca bir estetik uğraşı değil; siyasal temsilin, toplumsal düzenin ve dini yaşamın fiziki tezahürü olarak da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Yozgat Çapanoğlu Camii, Anadolu taşrasındaki en önemli mimari yapılardan biri olarak dikkat çeker. Cami yalnızca ibadethane olarak değil, aynı zamanda bir kentsel hafıza mekanı, bir sosyal örgütlenme alanı ve bir siyasal temsil aracı olarak da bildirilmiştir.

Çapanoğlu Camii, Osmanlı taşrasında güçlenen Çapanoğlu ailesi tarafından 1779-1794 yılları arasında inşa edildiği bildirilmektedir. Bu aile, 18. yüzyılda Anadolu'da birçok şehirde nüfuz kazanmış, taşra ayanlığının tipik bir örneğini oluşturmuştur. Süleyman Bey ve Mustafa Bey'in liderliğinde gerçekleştirilen bu inşa, yalnızca hayır işi olarak değil, aynı zamanda aile otoritesinin mimari bir ilanı olarak okunmalıdır (TDV İslam Ansiklopedisi, 1993).

Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin zayıfladığı bu dönemde, taşradaki güçlü aileler kendi bölgelerinde hem ekonomik hem de siyasal bir egemenlik kurduğu bildirilmiştir. Bu bağlamda cami inşaatları, bir tür siyasal propaganda aracı olarak değerlendirilmiştir (Faroqhi, 2005). Çapanoğlu Cami'nin, bu tür yapılar arasında görkemli boyutları ve çok işlevli külliye düzeniyle öne çıktığı tespit edilmiştir.

Çapanoğlu Camii'nin mimari planı, merkezi kubbeli Osmanlı cami tipolojisini takip ettiği tespit edilmiştir. Cami, kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Ana kubbe, dört büyük kemer üzerine oturur ve mihrap yönüne bakan kısmı kible eksenine göre uzatılarak klasik bir Osmanlı cami planına sadık kaldığı belirlenmiştir. Caminin iki minaresi olması, taşra camileri için olağandışı bir simgesel tercihtir; bu durum caminin hem estetik hem de gösterge değeri taşıdığını ortaya koymaktadır (Goodwin, 1971). Caminin iç mekânı, zengin kalem işi bezemeler, ahşap işçilikleri ve hat sanatı örnekleri ile süslenmiş olduğu tespit edilmiştir. Özellikle mihrap, minber ve müezzin mahfili, dönemin Anadolu zanaatkârlığının zarif örneklerini sunar. Bu süslemeler, caminin ibadet mekânı olmanın ötesinde görsel bir temsil alanı olduğunu da gösterdiği tespit edilmiştir.

Caminin çevresinde yer alan medrese, şadırvan, kütüphane ve dükkânlar, yapının klasik Osmanlı külliye sistemine uygun şekilde kurgulandığını gösterir. Bu yapılar sayesinde cami, yalnızca dini değil; eğitsel, ekonomik ve sosyal işlevler de kazanmıştır (Ayverdi, 1989).

Çapanoğlu Camii etrafında oluşturulan vakıf sistemi, halkın sosyal refahı için organize edilen yardım mekanizmalarını da içerir. Aşevi hizmetleri, öğrencilere burslar, yoksullara giyim ve yiyecek yardımları gibi işlevlerle cami, bir tür sosyal güvenlik kurumu gibi işlev görmüştür (İnalcık, 1997).

Camiye bağlı medrese, özellikle taşra gençliği için dini ve temel eğitim sunmuş, böylece Osmanlı eğitim sistemi içinde bir geçiş kapısı işlevi görmüştür. Bu sayede cami, bireylerin sınıfsal pozisyonlarını değiştirme potansiyeline sahip sosyal bir mobilite aracı hâline de gelmiştir (İnalcık, 1997).

Pierre Nora'nın ortaya koyduğu “hafıza mekânları” (lieux de mémoire) kavramıyla düşünüldüğünde, ciledamiler için sadece tarihî bir yapı değil, aynı zamanda halkın geçmişle olan bağlarını canlı tutan bir kolektif hafıza alanıdır (Nora, 1989). Camii, hem mimari olarak kentin silüetini belirleyen unsurlardan biri, hem de sosyal pratiklerin (cenaze törenleri, bayramlaşmalar vb.) süreklilik kazandığı bir merkezdir.

Yozgat Çapanoğlu Camii, mimari olarak Osmanlı'nın klasik geleneklerine bağlı kalsa da, taşra koşullarında yeniden şekillenmiş özgün bir yorum sunduğu tespit edilmiştir. Ancak bu yapı, yalnızca taş ve harçtan ibaret bir ibadethane değil; aynı zamanda sosyal mekân, iktidar göstergesi, bir kültürel hafıza odağı ve eğitim kurumu olduğu bu çok katmanlı işlevselliği sayesinde de Çapanoğlu Camii, hem Osmanlı taşra toplumu hakkında hem de mekân-insan ilişkileri üzerine derinlemesine veriler sunan bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

Osmanlı kent dokusunda camiler, yalnızca dini ibadet mekânları değil; aynı zamanda toplumsal örgütlenmenin, gündelik yaşamın ve mekânsal hiyerarşilerin merkezinde yer alan yapılarıdır (Godwin, 1971). Bu bağlamda, Yozgat kent merkezinde konumlanan Çapanoğlu Camii, şehrin hem fiziksel çehresini hem de sosyal dokusunu şekillendiren kurucu bir unsur olarak bildirilmiştir.

Çapanoğlu Camii'nin en temel işlevlerinden biri, toplumun bir araya geldiği mekân işlevini üstlenmesidir. Özellikle Cuma ve bayram namazları, teravihler, mevlitler ve cenaze törenleri gibi ritüeller aracılığıyla cami, bireyleri yalnızca ibadet değil, aynı zamanda kolektif hafıza ve topluluk bilinci ekseninde bir araya getirdiği tespit edilmiştir. Bu durum, mekânın yalnızca fiziksel değil, toplumsal olarak da “inşa edilmiş” bir alan olduğunu göstermektedir.

Cami avlusu ve çevresi, namaz vakitleri dışında da halkın buluşma, sohbet etme, ticari ve sosyal ilişkiler kurma sahası olduğu bildirilmiştir. Bu anlamda cami, özellikle kamusal alan

eksikliği bulunan taşra kentlerinde, sosyal temasın en yoğun yaşandığı mekânlardan biri olarak işlev gördüğü tespit edilmiştir.

Çapanoğlu Camii, Osmanlı taşrasında bir kamusal alan üretimi açısından özgün bir örnek olduğu tespit edilmiştir. Camiye ait avlu ve külliye yapıları, kentin merkezî yerleşiminde konumlanmış; medrese, şadırvan ve dükkânlar aracılığıyla farklı toplumsal kesimleri aynı mekânda buluşturduğu bildirilmiştir (Yüce, 2010). Bu ortak mekânsal paylaşımlar, toplumsal tabakalaşma içinde geçişkenlik ve etkileşim sağladığı tespit edilmiştir.

Ancak bu buluşma her zaman eşitlikçi bir zemin sunmamıştır. Zira cami etrafında oluşan sosyal düzen, aynı zamanda yerel elitlerin (örneğin Çapanoğlu ailesi ve çevresindeki tüccarlar) halk üzerindeki otoritesini yeniden üretme aracı olduğu bildirilmiştir. Böylece cami, bir yandan toplumun birleştirici mekânı, diğer yandan ise sınıfsal ilişkilerin pekiştirildiği bir sembolik alan hâline gelmiştir.

Caminin inşa edilmesiyle birlikte Yozgat'ta kentleşme ekseni büyük ölçüde değişmiştir. Cami ve çevresindeki külliye, çarşıya ve resmi idare binalarına yakın bir konuma yerleştirilerek, kent merkezini yeniden tanımlandığı bildirilmiştir. Yani cami, yalnızca dini değil, aynı zamanda kentsel mekânsal organizasyonun merkezine yerleşen bir çekim noktası olduğu tespit edilmiştir.

Bu yerleşim planlaması sayesinde, cami çevresinde ticaretin ve nüfusun yoğunlaştığı bir merkez oluşmuş; dükkânlar, konaklar, hanlar ve medreseler, cami etrafında kümelenmiştir. Zamanla bu alan, Yozgat'ın sosyal, ekonomik ve idari merkezine dönüşmüş; kentleşmenin çekirdek noktasını oluşturduğu tespit edilmiştir.

Çapanoğlu Camii, bireyler arası ilişkilerin sürdürüldüğü, toplumsal hafızanın aktarıldığı bir mekân olarak da işlev gördüğü tespit edilmiştir. Özellikle dini bayramlar, hatim törenleri, imam hatip ve ilahiyat eğitimi alan gençlerin ilk vaazları, toplu iftarlar gibi etkinlikler aracılığıyla cami, halk arasında aidiyet duygusunu güçlendiren bir sembol hâline geldiği bildirilmiştir.

Camiyle kurulan bu aidiyet ilişkisi, genellikle kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü kültür, gelenek ve ailevi ritüeller yoluyla sürdürüle gelmiştir. Böylece Çapanoğlu Camii, sadece inşa edilmiş bir yapı değil, aynı zamanda inşa edilmiş bir anlam sisteminin taşıyıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı taşrasında cami kullanımı büyük oranda erkek egemen bir pratik olarak sürdürülmüşse de, Çapanoğlu Camii'nde özellikle Ramazan ve kandil geceleri gibi

zamanlarda kadınların da camiyle fiziksel temas kurduğu bildirilmiştir. Kadınların bu dönemlerde şadırvanda abdest alması, cami avlusunda yer bulması veya çocuklarıyla ibadete katılması, mekânsal kullanımın cinsiyet temelli sınırlarını esnettiği özel zamanlar yarattığı tespit edilmiştir.

Bu durum, caminin hem toplumsal hem de mekânsal anlamda değişken bir sosyallik barındırdığını göstermektedir.

Çapanoğlu Camii, sadece bir ibadet mekânı değil; sosyal ilişki biçimlerinin kurulduğu, sınıf ilişkilerinin yeniden üretildiği, kamusal alanın şekillendiği ve kentsel kimliğin inşa edildiği çok katmanlı bir merkez olduğu tespit edilmiştir. Cami, bir anlamda Osmanlı taşra kentinde toplumun aynası gibidir: İnsanların nerede durduğunu, nasıl ilişki kurduğunu, neye inandığını ve aidiyetlerini nasıl ifade ettiğini gösteren bir odaktır (İnalçık, 2002).

Bugün bile Çapanoğlu Camii, sadece geçmişin bir yadigarı değil, Yozgat halkı için yaşayan bir sosyal, kültürel ve mekânsal belleği olarak değerlendirilmektedir. Çapanoğlu Camii'nin içinde bu aileye mensup olanlar, yakınları veya hizmetçilerinin mezarları da bulunmaktadır ve ziyaret amaçlı kullanılmaktadır. Ayrıca geçmişte olduğu gibi günümüzde bile fakirlerin, sadakaya muhtaç kişilerin sığındığı, yardım veya sadaka talep ettikleri bir buluşma yeri, hatta çevredekilere çeşmesinden su temin edilen bir yer olarak bile hizmet verdiği tespit edilmiştir.

2.4.Nizamoğlu Konağı İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yozgat kent merkezinde yer alan Nizamoğlu Konağı, Anadolu taşra kentlerinde geleneksel konut mimarisinin somut bir temsili olmasının ötesinde, kamusal hafızada mekânsal bir anlatıya dönüşmüş kültürel bir bellek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, konağın mimari karakteristiğini, tarihsel arka planını, toplumsal aidiyet ilişkisini ve kent kimliğine katkısını çok disiplinli bir bakış açısıyla ele almaktadır. Konak yapısının modern kentte geçirdiği işlevsel dönüşüm de, kültürel mirasın yeniden üretilmesi ve yaşayan bir değer hâline getirilmesi bağlamında değerlendirilmiştir.

Mekân, yalnızca fiziksel bir çevre değil; kültürel üretimin, toplumsal ilişkilerin ve tarihsel sürekliliğin yerleştiği çok katmanlı bir yapıdır. Mimarlık bu bağlamda, sadece yapı inşa etme süreci değil; aynı zamanda kültürel kimliğin biçim bulduğu anlatı alanıdır (Lefebvre, 1991). Yozgat Nizamoğlu Konağı da bu tanımın karşılığı olarak, kent belleği içinde yalnızca bir “konut” değil, bir anlatının, bir yaşam tarzının ve bir hafıza zincirinin somutlaşmış biçimidir.

Gaston Bachelard (1994)'ın ifadesiyle ev, insanın kendi içine çekildiği, hayal kurduğu ve geçmişini tekrar tekrar anlamlandırdığı bir sığınaktır. Anadolu konakları ise bu sığınığın kamusal uzantısıdır. Özellikle Yozgat gibi kentlerdeki konak yapıları, yalnızca özel mülkiyet alanı değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kent kimliğinin kurucu öğelerinden olduğu bildirilmiştir.

Nizamoğlu Konağı, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş ve Yozgat'ın önde gelen ailelerinden biri olan Nizamoğulları tarafından kullanılmıştır (Yozgat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010). Ailenin hem ekonomik hem de idari gücü, konağın mimari ihtişamına yansıdığı ve şehrin yüksek bir noktasına konumlandırılarak yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sembolik bir hâkimiyet kurma amacı da taşıdığı tespit edilmiştir.

Yapının yakın çevresi, dönemin konut yerleşme alışkanlıklarına uygun olarak planlanmış olup, iç avlulu ve dışa kapalı yapısıyla Osmanlı'nın muhafazakâr plan kurgusuna sadık kaldığı bildirilmiştir. Konağın yer seçimindeki bu bilinçli tercih, mekânın hiyerarşik bir toplumsal temsil olarak da işlev gördüğünü göstermektedir.

Nizamoğlu Konağı, Anadolu'daki geleneksel konak tipolojisinin yerel yorumlarından biridir. Yapı, iki katlıdır ve zemin kat genellikle depo, mutfak ve kiler gibi servis alanlarına ayrılmışken; üst kat yaşam alanı olarak planlanmıştır.

- Başlıca Mimari Özellikleri:
- Ahşap taşıyıcı sistem: Üst katlar ahşap karkas sistemle örülmüştür.
- Süslemeli tavan ve kapılar: Barok etkili ahşap tavan süslemeleri dikkat çeker.
- Şaşırtmalı pencere düzeni: Hem mahremiyetin hem de ışığın kontrolünü sağlar.
- Cumba ve çıkmalar: Sokak silüetine dinamizm katarken iç mekânda gözlem alanı oluşturur.
- Hayat (avlu): Ev içi ve dışı arasındaki geçiş alanı olarak sosyal yaşamın merkezidir (Asatekin,1994).

Yapının bu özellikleri, Anadolu'nun geleneksel konut mimarisinde işlevsel pratiklerle estetik detayların nasıl bütünleştiğine dair önemli veriler sunar. Ayrıca kullanılan yerel taş ve ahşap, hem yapı fiziği açısından uygunluk hem de zanaatkârlık bilgisinin mekâna aktarımı açısından değerlidir (Akın, 2005)

Konaklar, aile hafızasının mekânsal olarak içselleştiği yapılardır. Ancak Nizamoğlu Konağı gibi yapılar zamanla yalnızca bireysel değil, toplumsal hafızanın taşıyıcısı hâline gelirler.

Bugün halk arasında "Nizamoğlu'nun konağı" olarak bilinen bu yapı, adeta kent belleğinde sabitlenmiş bir referans noktası olduğu tespit edilmiştir.

Pierre Nora'nın "hafıza mekânları" kavramı çerçevesinde konak, fiziksel mekânın bir bellek alanına dönüşmesidir (Nora,1989). Burada mimarlık, bir anlatı formu hâline gelir; taş, ahşap ve boşluklar birer sözcüğe dönüşür.

2006 yılında başlatılan restorasyon süreci, konağın orijinal yapısını büyük oranda koruyarak 2009 yılında tamamlanmıştır. Bugün yapı, Yozgat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü,2009) Bu dönüşüm, koruma disipliniinde "yaşayan kültürel miras" yaklaşımının başarılı bir örnek olduğu bildirilmiştir.

Adaptif yeniden kullanım, tarihî yapının yalnızca korunmasını değil; çağdaş toplumsal işlevlerle bağını sürdürebilmesini amaçlanmaktadır (Plevoets, 2011). Nizamoğlu Konağı'nın bu bağlamda aktif bir kamusal hizmete dönüşmesi, kültürel sürekliliğin mekânsal ifadesidir.

Nizamoğlu Konağı, yalnızca mimari bir varlık değil; bir dönemin yaşam pratiklerini, toplumsal örgütlenmesini, estetik anlayışını ve kültürel kodlarını taşıyan çok katmanlı bir kültürel miras nesnesi olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda yapı, Yozgat'ın kent kimliğini oluşturan temel taşlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

Mimari, yalnızca yapılarla değil, o yapıların içinde şekillenen hafıza, kimlik ve toplumsal deneyimlerle bir bütündür. Nizamoğlu Konağı, bu bütünlüğü hem tarihiyle hem de günümüzdeki kamusal varlığıyla temsil etmektedir.

2.5. Saat Kulesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu çalışma, Yozgat Saat Kulesi'nin kentsel mekânda işgal ettiği rolü, kent kimliği ile olan ilişkisini ve kültürel bellekteki yerini çok boyutlu bir yaklaşımla ele almaktadır. Saat kulelerinin Osmanlı modernleşme sürecindeki simgesel anlamları; mekânsal görünürlük, zamanın merkezi kontrolü ve kentsel temsil üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca kule, kent sakinlerinin kolektif hafızasında oluşturduğu simgesellik ve toplumsal aidiyet düzeyleriyle birlikte kültürel mirasın korunması bağlamında ele alınmıştır. Nitel analiz yöntemiyle mimari ve sosyo-kültürel parametreler bir arada değerlendirilmiştir.

Kent kimliği, fiziksel çevreyle bireyin kurduğu ilişkinin kültürel, tarihsel ve sosyal boyutlarda kurumsallaşmasıdır (Lynch, 1960) Tarihî yapılar, özellikle kamusal hafızanın mekânsal izdüşümleri olan simgesel yapılar olup, bu kimliğin görünür taşıyıcılarıdır. Bu

noktada Pierre Nora'nın "yerler ve hafıza" (lieux de mémoire) kavramı (Nora,1989) bu tür yapıların toplumsal bilinçteki yerine dair önemli bir teorik çerçeve sunar.

Yozgat Saat Kulesi, bu bağlamda sadece fonksiyonel bir zaman ölçme aracı değil, aynı zamanda kentin tarihsel belleğini fiziksel olarak taşıyan ve temsil eden bir kamusal simge niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıldaki reform süreçleri, kent mekânlarında da görünür izler bırakmıştır. Saat kuleleri, Tanzimat ve Islahat dönemlerinde zamanın merkezi ve kamusal kontrolünü sağlamak amacıyla inşa edilen yapılar olup, (Tekeli, 2001) Batı'daki şehir planlamasının izlerini taşır. Bu kuleler, modernleşmenin mekânsal bir göstergesi olarak yorumlanır (Eldem, 2019).

Yozgat Saat Kulesi de bu bağlamda değerlendirildiğinde, Osmanlı'nın taşra modernleşme hamlelerinin bir uzantısıdır. Sivas, Tokat, Amasya ve Kastamonu gibi illerde inşa edilen benzer saat kuleleri ile tipolojik ve işlevsel benzerlik gösterir (Yücel,2 020).

1908 yılında yaptırılan Yozgat Saat Kulesi, tipik olarak dikey düzenlenmiş, 7 katlı, kesme taştan inşa edilmiş bir yapı olduğu bildirilmiştir. Yapı, merkezî ve yüksek bir tepe üzerine konumlandırılmıştır. Zamanla özgün saat mekanizması bozulsa da, kule fiziki olarak varlığını sürdürmekte olduğu tespit edilmiştir. Kulede kullanılan malzeme, yerel taş ustalığının bir ürünü olup, bu yönüyle yerel zanaatkarlık kültürünü de yansıtmaktadır (Yozgat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Kule, hem görsel simgesellik hem de kent içi uyum açısından "yer işareti" işlevi görür. Kevin Lynch'in kent imgesi teorisinde belirttiği gibi, bu tür yapılar kentlilerin zihinsel haritalarında yön bulmalarına yardımcı olan referans noktalarıdır.

Yozgat Saat Kulesi, kent halkı için geçmişle kurulan bir temas noktası olduğu tespit edilmiştir. Lefebvre'nin "mekânın üretimi" teorisine göre, her kamusal mekân, toplumsal ilişkilerle biçimlenir ve yeniden üretilir (Lefebvre, 1991). Saat Kulesi çevresi, yıllar boyunca düğün, bayram, miting ve buluşma gibi sosyal olayların sahnesi olduğu ve bu durum, yapıyı sadece bir mimari nesne değil, aynı zamanda bir toplumsal deneyim alanı hâline getirdiği tespit edilmiştir.

Ayrıca kule, dijital ve görsel medyada da kent kimliğinin temsili aracı olarak sıkça kullanılmaktadır. Özellikle belediye logoları, tanıtım filmleri, hediyelik eşyalar ve yöresel kartpostallar, bu yapıyı bir "kent markası" unsuru hâline getirmiştir (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Günümüzde kültürel miras koruma anlayışı, yalnızca yapının fiziksel olarak muhafazasını değil, aynı zamanda onunla bağlantılı değer sistemlerinin ve hafıza unsurlarının da korunmasını içermektedir (Feilden, 2003). Yozgat Saat Kulesi'nin özgün dokusunun korunması ve kültürel anlatılarla birlikte yaşatılması, bu bağlamda önem arz ettiği tespit edilmiştir.

Yozgat Saat Kulesi, tarihsel geçmişi, mimari özellikleri, kamusal hafızadaki yeri ve kent kimliğine katkısıyla çok boyutlu bir anıtsal yapı olarak değerlendirilmiştir. Bu yapı, modernleşmenin taşradaki simgelerinden biri olmanın ötesinde, bugün Yozgat halkı için güçlü bir anlam evreni oluşturduğu belirtilmiştir. Kent kimliğini görselleştiren, kolektif belleği somutlaştıran ve mekânda duygusal aidiyet sağlayan bu tür yapıların korunması, sadece bir geçmişi yaşatmak değil, aynı zamanda geleceği şekillendirdiği tespit edilmiştir.

2.6. Askerlik Şubesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yozgat Askerlik Şubesi, taşra kentlerinde Cumhuriyet devleti tarafından kurumsallaştırılan askerî yapıların tipik bir örneği olarak yalnızca bir asker alma merkezi değil, aynı zamanda kent mekânında ulus-devletin otoritesini görünür kılan bir kamusal simge işlevi gördüğü tespit edilmiştir. Bu çalışma, Yozgat Askerlik Şubesi'nin tarihsel kökenlerini, mimari özelliklerini ve kent yaşamı üzerindeki sosyo-kültürel etkilerini analiz etmekte; yapının bir hafıza mekânı olarak taşıdığı simgesel değeri tartışmaktadır.

Askerlik şubeleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren devletin birey üzerindeki düzenleyici ve izleyici gücünün taşradaki uzantıları olarak işlev görmüşlerdir. Bu kurumlar, yalnızca bürokratik birimler değil; aynı zamanda ulus-devletin beden politikalarının ve erkeklik ideolojisinin uygulandığı mekânlardır (Altınay, 2004).

Yozgat gibi orta büyüklükteki kentlerde askerlik şubeleri, erkeklerin ritüellerinin, vatandaşlık algısının ve devletin fiziksel varlığının belirgin biçimde hissedildiği mekânlara dönüşmüştür.

Yozgat Askerlik Şubesi'nin temelleri, Osmanlı'nın son döneminde, vilayet teşkilatına bağlı olarak kurulan asker alma dairelerine dayanır. Cumhuriyet'in ilanından sonra 1927'de bugünkü binasıyla kurumsallaşmış ve Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Yapının inşasında erken Cumhuriyet'in mimari tercihleri etkili olmuş; düzenli, disiplinli, sade ve anıtsal görünümlü cephe tercih edilmiştir. Bu estetik, yapının temsil ettiği otoriteyle doğrudan ilişkilidir (Bozdoğan, 2002).

Yozgat Askerlik Şubesi binasının, simetrik planlı, iki katlı ve taş-tuğla karışımıyla inşa edilmiş bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet'in ilk döneminde yaygın biçimde kullanılan "devlet dairesi tipolojisi", bu yapıda da görülmektedir.

Öne Çıkan Mimari Unsurlar ise;

- Vurgulu giriş kapısı ve geniş merdiven holü: Devlet ciddiyetini vurgulayan mekânsal hiyerarşiyi ifade eder.
- Dikdörtgen pencereler ve sade sıva yüzeyler: İşlevsellik ön planda tutulmuştur
- Yüksek tavanlı, büyük bekleme salonları: Kalabalık işlemleri düzenli şekilde yürütme amacına hizmet eder
- Tören alanına açılan ön bahçe: Asker uğurlama ve yemin törenlerinin gerçekleştiği sembolik alandır (Yavuzılmaz ve Kolay).

Bu mimari biçim, yalnızca işlevsellik amacı taşımaz; aynı zamanda devletin bireye karşı konumunu mekânsal düzlemde de hissettirmeyi hedeflediği bildirilmiştir.

Yozgat Askerlik Şubesi, kentteki erkek bireylerin askerlikle ilişkilendiği ilk fiziksel temas noktasıdır. Askerlik işlemleri (muayene, celp, tecil vb.) bireyde bir tür “devlete kayıtlı olma” hissini doğurur. Bu süreçte şube, bireysel erkeklik kimliğin kurumsal tanınmasına aracılık eden mekân hâline gelir (Kimmel, 2006).

Sosyolog Michael S. Kimmel'in "askerlik = erkekliğin sınavı" kuramı doğrultusunda bu tür yapılar, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği devlet mekânlarıdır.

Yozgat Askerlik Şubesi önünde gerçekleşen asker uğurlamaları, yalnızca bireysel geçiş ritüeli değil; aynı zamanda aile, mahalle ve kentin ortaklaşa gerçekleştirdiği bir vatandaşlık gösterisidir. Davullar, dualar, bayraklar ve uğurlama törenleri; kentin hafızasına kazınan kolektif imgelerden olmuştur (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Bu yönüyle askerlik şubesi yalnızca resmi işlemlerin yürütüldüğü bir mekân değil; aynı zamanda duyguların, törenlerin ve kolektif heyecanın sahne olduğu tespit edilmiştir.

Yozgat Askerlik Şubesi, şehrin idari ve sembolik merkezlerinden biri olarak konumlandırılmıştır. Konumu itibarıyla hem ulaşılabilir hem de görünür bir yapı olması, ona kentsel haritada sabit bir referans noktası kimliği kazandırdığı da bildirilmiştir.

Askerlik şubesi etrafında gelişen kırtasiyeciler, fotoğrafçılar, araç kiralama ofisleri ve otobüs firmaları, bu mekânın kent ekonomisinde de rol oynadığını gösterir. Özellikle celp

dönemlerinde bu bölge canlanmakta, asker uğurlama kültürüyle şekillenen mevsimsel bir hareketlilik oluşmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2025)

Askerlik şubesi, Cumhuriyet rejiminin taşradaki en sağlam temsilcilerindendir. "Vatandaş – asker" söyleminin şekillendiği bu kurum, aynı zamanda birey-devlet ilişkisini mekâna döken bir kurumdur. Devletin sürekliliği, birliğin önemi, millet olmanın şartları gibi soyut kavramlar burada somut bir deneyime dönüşür. Yozgat Askerlik Şubesi, erken Cumhuriyet'ten günümüze kadar sadece askerî bir kurum olarak değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün, kültürel kimliğin ve kent belleğinin şekillenmesinde önemli bir mekân olarak işlev gördüğü tespit edilmiştir. Erkekliğin, vatandaşlığın, aidiyetin ve törenin iç içe geçtiği bu yapılar, modern devletin halkla buluştuğu sembolik noktalardır.

Bugün, askerlik şubesi hâlâ varlığını sürdürmekte ve aynı sosyo-kültürel işlevleri taşımaktadır. Bu nedenle yapı, yalnızca korunması gereken mimari bir varlık değil; aynı zamanda kültürel bir hafıza arşivi olduğu da tespit edilmiştir.

2.7.Yozgat Lisesi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yozgat Lisesi, yalnızca bir eğitim kurumu değil; aynı zamanda Anadolu kentlerinde modernleşme, toplumsal dönüşüm ve kent kimliği üretimi süreçlerinin mekânsal bir yansıması olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, Yozgat Lisesi'nin tarihsel gelişimini, mimari özelliklerini, kentle kurduğu ilişkiyi ve kolektif bellekteki yerini disiplinler arası bir yaklaşımla ele almaktadır. Yapı, hem fiziksel varlığı hem de toplumsal etkisiyle kültürel bir miras alanı olarak değerlendirilmektedir.

Eğitim yapıları, modern toplumların hem fiziksel mekân hem de simgesel alan olarak dönüşümünde merkezi rol oynar. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren açılan rüştiyeler, idadîler ve sultanîler, hem eğitim reformlarının hem de taşra kentlerinde modern kamusal alanın temsilcileri olmuştur (Tekeli, 2003). Bu bağlamda Yozgat Lisesi, Anadolu'daki modernleşme dalgasının önemli mekânsal ifadelerinden biridir.

Henri Lefebvre'in *mekânın üretimi* kavramı çerçevesinde düşünüldüğünde, eğitim yapıları sadece bilgi aktarımının gerçekleştiği yerler değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel biçimlenmenin mekânlarıdır (Lefebvre, 1991). Bu bağlamda Yozgat Lisesi, bir kent hafızası alanı olarak değerlendirilmelidir.

Yozgat Lisesi, 1908 yılında dönemin mutasarrıfı (mülkün sahibi) Tevfik Ziya Bey'in öncülüğünde kurulmuş, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurumsallaşmış ve şehirdeki eğitim hayatının simgesi hâline gelmiştir (Türkiye Kültür Portalı, 2025). Bu okul, yalnızca

Yozgat'tan değil, çevre illerden de öğrenci kabul ederek bölgesel bir cazibe merkezi oluşturduğu bildirilmiştir.

Atatürk'ün 15 Ekim 1924 tarihli Yozgat ziyaretinde bu okulu gezmesi ve halkla burada buluşması, yapının simgesel değerini artırmıştır (Atatürk'ün Yozgat Ziyareti Raporu, 1924).

Yozgat Lisesi'nin ana binası, erken Cumhuriyet döneminin kamu yapılarında görülen eklektik üslubun taşra yorumu niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Yapı, simetrik bir plan düzenine sahip olup, giriş cephesi ve iç avlu sistemiyle dikkat çeker.

Başlıca Mimari Özellikleri:

- Kesme taş ve tuğla malzeme birleşimi
- Yüksek pencereli, doğal ışığı önceleyen iç mekânlar
- Ahşap döşeme ve tavan sistemleri
- Avlu merkezli planlama: Eğitimde disiplin, kontrol ve kamusalılık vurgusu
- Neo-klasik unsurlar ve sade cephe anlayışı (Asatekin, 2005)

Bu özellikler, hem Osmanlı'dan kalan idari mimarlık geleneğini hem de Cumhuriyet'in sade, rasyonel üslubunu yansıttığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapının tepeye yakın bir konumda yer alması, okulun sembolik egemenlik taşıyan bir yapıya dönüşmesini sağladığı bildirilmiştir.

Yozgat Lisesi, sadece fiziksel bir yapı değil, kuşaklar arası aktarımın, başarı anlatılarının ve toplumsal yükseliş umutlarının mekânı olarak işlev gördüğü tespit edilmiştir. Mezuniyet törenleri, Atatürk'ün ziyareti, öğretmen anıları, panolar ve okul marşları gibi unsurlar, okulun kolektif bellekteki yerini pekiştirir.

Bu bağlamda okul yapısı, Pierre Nora'nın "hafıza mekânları" kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir (Nora, 1989). Okul, hem bireysel hatıraların hem de toplumsal belleğin sabitlendiği bir yapıdır. Aynı zamanda, kent kültürünün yeniden üretildiği bir toplumsal sahne olduğu bildirilmiştir.

Yozgat Lisesi'nin eğitime katkısının ötesinde, kentsel yapı içinde bir referans noktası hâline gelmesi dikkat çekicidir. Kentin merkezine yakın konumu, yapının görünürlüğünü artırmış; okul, kentin zihinsel haritasında önemli bir yer edinmiştir (Lynch, 1960)

Lise binasının yalnızca okul olarak değil, aynı zamanda tören, konferans ve sınav merkezi gibi işlevler üstlenmesi, onun kamusal çok işlevciliğini de gösterdiği de bildirilmiştir. Bu anlamda okul yapısı, mekânsal sosyalleşmenin bir aracı olduğu da tespit edilmiştir.

Yozgat Lisesi binası, günümüzde hâlen kullanılmakta olup, restorasyon süreçleriyle birlikte özgün yapısı büyük oranda korunduğu bildirilmiştir. Kültürel mirasın sadece tarihi yapılarla sınırlı olmadığını; aynı zamanda yaşayan eğitim kurumları olduğunu vurgulamak gerekir (Feilden, 2003; Council of Europe, 2005).

Eğitim mekânları toplumsal dönüşümün ilk basamağıdır. Yozgat Lisesi'nin geçmişteki modernleştirici rolü, bugün de kimlik taşıyıcı bir miras unsuru olarak devam ettiği tespit edilmiştir.

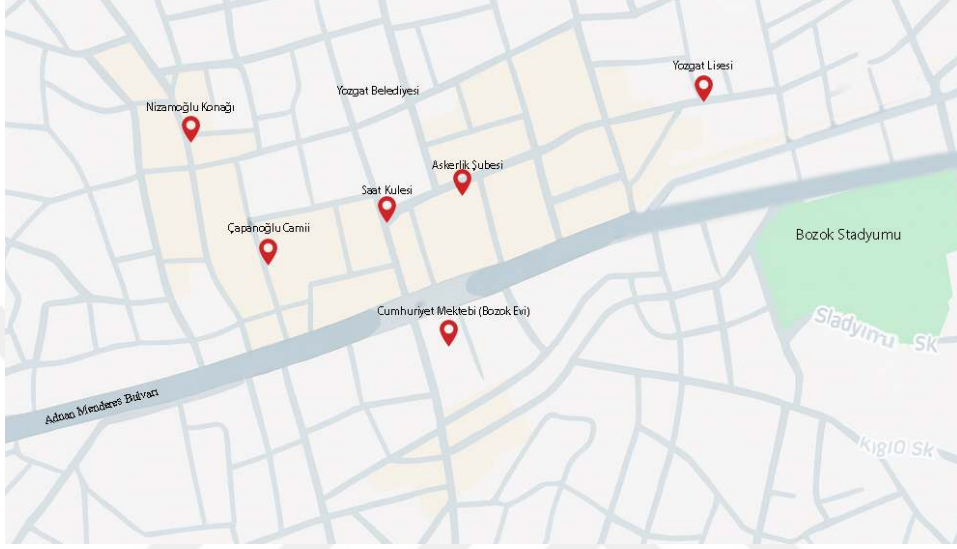
Yozgat Lisesi, yalnızca bir okul binası değil; taşradaki modernleşmenin mekânsal ve kültürel karşılığı, toplumsal hafızanın süreklilik taşıyan bir parçası ve kent kimliğinin mimari simgelerinden biri olduğu bildirilmiştir. Bu yönleriyle yapı, eğitimin mekânla kurduğu çok katmanlı ilişkinin tipik bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Eğitim yapılarının korunması, yalnızca yapı estetiğine değil, o yapıda yaşanan deneyimlerin sürdürülebilirliğine de odaklanmalıdır. Bu açıdan Yozgat Lisesi, geçmişten geleceğe bir kimlik zinciri kuran mimari bir köprü olarak da değerlendirilebileceği tespit edilmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Gereç

Yozgat İli Merkez İlçesi'nde yer alan altı tarihi yapının çevre düzenlemesi/bahçesinin görsel kalite analizi yapılmıştır. Materyal olarak ele alınan altı tarihi yapı şunlardır:

Şekil 3.1. Tarihi Mekanların Yozgat Merkez'deki konumu

Yozgat Saat Kulesi Tarihi; Yozgat Saat Kulesi Tevfik Zade Ahmet Bey'in belediye başkanlığı zamanında Şakir Usta adındaki bir ustaya yaptırılmıştır. Yozgat şehir merkezindeki bu heybetli ve asırlık kule zemin kat ve çanların bulunduğu kısımlarla birlikte yedi kattır. Sarı köfedeki kesme taşlarla inşa edilmiştir. Çanların bulunduğu kattan itibaren üstteki ilk kattaki her cepheye ayrı yerleştirilmiş 4 saat bulunmaktadır. Her saat başında çalan çanlar şehrin her tarafından duyulacak şekildedir. Saatlerin 4 ayar topuzunun 250 kilogram olduğu söylenmektedir. Kuledeki saatler kule ile aynı yaştadır (Türkiye Kültür Portalı, 2025), (Resim 3.1, Resim 3.2, Resim 3.3, Resim 3.4).

Resim 3.1. Yozgat Saat Kulesi -a (Orijinal)

Resim 3.2. Yozgat Saat Kulesi -b (Orijinal)

Resim 3.3. Yozgat Saat Kulesi- c (Orijinal)

Resim 3.4. Yozgat Saat Kulesi-d (Orijinal)

Çapanoğlu Camii Tarihi: Çapanoğlu Camii şehrin merkezî yer almakta ve Cumhuriyet Meydanı yakınında İstanbulluoğlu mahallesindedir. Halk arasında Büyük Cami veya Ulucami diye anılan yapı, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Avrupa etkisinde ortaya çıkan Türk mimari tarzının Anadolu'daki önemli örneklerinden biridir. İki ayrı tarihte inşa edilen caminin ilk inşa edilen bölümüne “içeri cami”, sonrasında inşa edilen bölümüne ise “dışarı

camii” denilmektedir. İçeri cami denilen ve binanın güney parçasını teşkil eden bölüm, harimin orta kapısının üzerindeki i kitbeye göre Bozok sancağı valisi apanoğlu Mustafa Bey tarafından 1193 (1779) yılında yaptırılmıştır. Bu bölüme kuzeyden eklenmiş olan ve “dışarı cami” diye anılan mekân ise günümüzdeki giriş revakına açılan kapı üzerindeki kitbeden anlaşıldığı üzere Mustafa Bey’in kardeşı Süleyman Bey tarafından 1208’de (1793-94) inşa ettirilmiştir. Caminin dört tarafı avlu duvarıyla çevrilidir. Avlunun doğı ve batı tarafında bulunan kemerli abidevi kapılara, 1964 yılında, kuzey tarafından üçüncü bir kapı eklenmiştir. Camide yoğun olarak kalem işi süslemeler görülmektedir. İçeri cami ve dışarı caminin harim duvarları, st duvarları, kemer kavsı ve karınlarında mermer taklidi boyamalar yer almaktadır (Türkiye Kültür Portalı,2025) (Resim 3.5, Resim 3.6, Resim 3.7, Resim 3.8).

Resim 3.5. apanoğlu Camii a- (Orijinal)

Resim 3.6. apanoğlu Camii b- (Orijinal)

Resim 3.7. apanoğlu Camii c-(Orijinal)

Resim 3.8. apanoğlu Camii d-(Orijinal)

Yozgat Askerlik Şubesi; Yozgat Merkez, Cumhuriyet Meydanı'nın güneydoğusunda yer alan bina, kitabesine göre H.1311 / M.1895.1896 tarihinde Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde yapılmıştır. İki katlı olarak inşa edilmiştir. Bina girişı kuzey cephede yer alan revaklı bir mahalden sağlanmıştır. Revak kemerleri dört adet silindirik taş sütün üzerine

oturtulmuştur. Kemerlerin duvarlara bindirildiği kısımlarda yaprak motifleri vardır. Revaklı mahalden binaya binaya giriş sütunlarla çevrelenmiş taş çerçeveli, yuvarlak kemerli ahşap kanatlı bir kapı ile sağlanmıştır (Resim 3.9, Resim 3.10, Resim 3.11, Resim 12). Kemer üzerindeki kilit taşı aslanağzı kabartmasına benzer volütlü taş parça şeklindedir. Taş çerçeve üzerinde vazoda çiçek motifi figürü ile çelenk içerisinde eski Türkçe yazı mevcuttur. Kapının iki yanında yuvarlak kemerli taş çerçeveli iki pencere bulunmaktadır. Binanın kuzey cephesindeki revaklar üzerine indirilmiş cumbası vardır. Cumba kısmında cephede taş çerçeveli, yuvarlak kemerli üç adet pencere ve yine yanlarda aynı şekilde iki pencere mevcuttur. Cephedeki pencereler altında, binanın mermer üzerine yazılmış kitabesi bulunmaktadır. Kitabe araları cetvelle bölünmüş, üç satır yazıdan oluşmaktadır. 1311 tarihi kitabede okunmaktadır. Çıkmanın üçgen alınlığında Osmanlı devlet arması ve ortasında da Sultan Abdülhamit'in tuğrası yer almaktadır. Kuzey cephedeki duvarlarda birinci katta sekiz, ikinci katta yuvarlak kemerli taş çerçeveli sekizer adet pencere mevcuttur. Cumba üzerindeki pencerelerde dikdörtgen şekilli bir taş üzerinde tuğra mevcut olup, bunun çevresinde sancak motifleri yer almaktadır. Kat yükseklikleri taş silmelidir. Batı cephede birinci katta altı, ikinci katta yedi adet yuvarlak kemerli silme taş çerçeveli pencere vardır. Doğu cephedeki pencere adedi batıdakilerin aynısıdır. Güney birinci katta ortada taş çerçeveli ahşap kanatlı ikinci bir giriş kapısı mevcuttur. Kapının iki yanında yuvarlak kemerli bir pencere vardır. İkinci katta ise yine yuvarlak kemerli yedi adet pencere yer almaktadır. Binanın bodrumu da mevcut olup, bodrum kat pencereleri silme taş çerçeveli demir şebekelidir (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Resim 3.9. Askerlik Şubesi- a (Orijinal)

Resim 3.10. Askerlik Şubesi- b (Orijinal)

Resim 3.11. Askerlik Şubesi c- (Orijinal)

Resim 3.12. Askerlik Şubesi d- (Orijinal)

Yozgat Lisesi; Lise binası bodrum kat hariç iki katlıdır. Yapı malzemesi olarak kesme sarı taş kullanılmıştır. Binaya giriş Güney cepheden sağlanmış olup, giriş kapısı üzeri cumbalıdır. Giriş kapısı üzerinde mermer taş üzerine yazılmış altı satırlık kitabesi mevcuttur. Kitabesi silindiğinden okunamamaktadır. Ancak kaynaklarda Binanın H.1311/ M.1895 - 1896 tarihlerinde yapıldığı belirtilmektedir. Çıkmalarda ön cephelerde dörder, yan cephelerde dörder adet olmak üzere sekiz adet kemerli demir şebekeli pencereler mevcuttur. Cumbada, iki yan cephede birer adet, cumba cephesinde iki adet olmak üzere dört adet yuvarlak kemerli silme taş çerçeveli pencere mevcuttur. Cumbanın cephesindeki pencerelerin kilit taşlarında sütun başına benzeyen süsleme elemanları vardır. Birinci kat pencereleri demir şebekelidir. Giriş kapısı silme taş çerçeveli, yuvarlak kemerli olup kapı kanatları ahşaptır. Kapı üzerinde yarım daire şeklinde silme taş çerçeveli bir pencere vardır. Kuzey cephede boydan boya ikinci katta üç çıkma mevcut olup bunlardan ortadaki yarımay şeklindedir. Çıkmalardan kenardakine yuvarlak kemerli taş çerçeveli üçer pencere dairevi çıkmada yuvarlak kemerli üç pencere vardır. Kenar çıkmaları ile orta çıkma arasındaki boşluklarda üçer adet yuvarlak kemerli taş çerçeveli üçer pencere dairevi çıkmada yuvarlak kemerli üç pencere vardır. Kuzey cephede boydan boya ikinci katta üç çıkma mevcut olup bunlardan ortadaki yarımay şeklindedir (Resim 3.13- Resim 3.16). Batı cephede, yanlardan çıkma mevcut olup çıkmalardan birinde baca kısmı vardır. Batı cephesinde yuvarlak kemerli taş çerçeveli ikinci bir giriş kapısı mevcut olup birinci katta sekiz adet pencere vardır. Ayrıca bu cephede bodrum kat girişi yer almaktadır. Doğu cephede iki çıkma mevcut olup yine bir giriş kapısı vardır. Çatısı kiremit örtülüdür (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Resim 3.13. Yozgat Lisesi- a (Orijinal)

Resim 3.14. Yozgat Lisesi- b (Orijinal)

Resim 3.15. Yozgat Lisesi- c (Orijinal)

Resim 3.16. Yozgat Lisesi- d (Orijinal)

Nizamoğlu Konağı; Nizamoğlu Konağı'nın 1871'den önce yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Bugün müze olarak kullanılan yapı kırma çatılı, iki katlı, meyilli bir zemine oturan, doğu yüzü sokağa bakan, etrafı ufak bir bahçeyle çevrili bir konuttur. Zemin kat "U" planlı sofa etrafında sıralanan depo ve servis odalarından oluşur. "U"nun yatay kolu kareye yakın dikdörtgen şeklindedir. Kuzeyde eksende bahçeye çıkış kapısı ile doğu ve batıda; güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlı düz tavanlı odalar yer alır. Girişin tam karşısında ise yine aynı doğrultuda bir kiler bulunmaktadır (Resim 3.17- Resim 3.21). "U"nun dikey kolları üzerinde ise ikişer oda bulunmaktadır. Bu odaların arasında dikdörtgen koridorlar görülür. Bu koridorların batı kanattakine üst kata çıkış merdiveni yerleştirilmiştir. Merdivenin kuzeyindeki oda fırını olan mutfak şeklinde kullanılmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Resim 3.17. Nizamoğlu Konağı-a (Orjinal)

Resim 3.18. Nizamoğlu Konağı-b (Orjinal)

Resim 3.20. Nizamoğlu Konağı-c (Orjinal)

Resim 3.21. Nizamoğlu Konağı- d (Orjinal)

Cumhuriyet Mektebi / Bozok Üniversitesi Rektörlük Binası; Cumhuriyet Mektebi, Gayri Menkul Eski Eserler Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından 1977 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Resim 3.22- Resim 3.25). Yapımından sonra 2006 yılına kadar ilkokul olarak kullanılan, 2007 yılından itibaren ise Bozok Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılmaya başlanan okul, dikdörtgen planlı, bodrum hariç iki katlıdır. Cumhuriyet Mektebi Medrese Mahallesi Ankara - Sivas yolu güzergâhının sağındadır. Bina genişçe bir alana malik arsa üzerine inşa edilmiştir. Yaklaşık olarak 16 ya da 20x7 metre ebadında olup dikdörtgen planlıdır. Atatürk dönemi mimar Kemal üslubu olarak nitelendirilen bir üslup mahsulü olduğu söylenmektedir (Türkiye Kültür Portalı, 2025).

Resim 3.22. Cumhuriyet Mektebi -a (Kaynak: Anonim 2, 2024). **Resim 3.23.** Cumhuriyet Mektebi -b (Orjinal)

Resim 3.24. Cumhuriyet Mektebi- c (Kaynak: Anonim 2, 2024). **Resim 3.25.** Cumhuriyet Mektebi- d (Orjinal)

3.2. Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirme Parametreleri

Ankete katılan uzmanlardan tarihi yapıların yakın çevrelerinin görsel peyzaj kalitesini 6 görsel kavram olan; Uyum, Okunabilirlik, Mekan Kimliği, Tarihsellik, Kentsel Donatı, Kompozisyon manzara güzelliğine göre değerlendirmeleri istenmiştir (Clay ve Smidt, 2004; Tveit vd., 2006; Sevenant ve Antrop, 2009; Bulut vd., 2010; Zhang ve Lin, 2011; Yuca ve Aşur, 2022). Anketler hazırlanarak uzmanlardan görsel peyzaj tercihlerinin belirlemeleri istenmiştir. Çalışmada görsel peyzaj değerlendirmesinde geçerli bir yöntem (Clay ve Smidt, 2004; Çakıcı, 2007; Sezen vd., 2019; Yuca ve Aşur, 2022) olarak fotoğraf kullanılmıştır.

Tablo 3.1. Kullanılan görsel kalite analizi parametrelerinin anket

Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)
	Algıya açık yönelme (O2)
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)
	Görüntünün derinliği (M3)
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)
Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)
	Kent Kimliğine katkısı
Kompozisyon	Simetri-Denge
	Doku
	Form
	Renk Etkisi

(Kaynak: Tüfekçioğlu, 2008)

3.3.Yöntem

Bu araştırmada ölçek maddelerinin içerik geçerliği, Lawshe'nin (1975) geliştirdiği Content Validity Ratio (CVR) tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Uzmanlardan her bir maddeyi “Gerekli”, “Gerekli değil” biçiminde sınıflandırmaları istenmiş ve her madde için CVR değeri aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır:

$$CVR = \frac{\left(n_e - \frac{N}{2}\right) N}{2CVR} = \frac{\left\{\left(n_e - \frac{N}{2}\right)\right\} \left\{\frac{N}{2}\right\}}{2CVR} = \frac{N}{2\left(n_e - \frac{N}{2}\right)}$$

Denklem 3.1. Lawshe tekniği hesaplaması

Burada n_e , maddeyi “gerekli” olarak değerlendiren uzman sayısını; N ise toplam uzman sayısını ifade etmektedir.

Klasik Lawshe tablosu yalnızca belirli uzman sayılarını içermekte olduğundan, bu çalışmada Ayre ve Scally (2014) tarafından modern istatistiksel yöntemler (exact binomial approach) kullanılarak yeniden hesaplanan ve 5 ile 40 uzman arasındaki tüm örneklem büyüklükleri için geçerli kritik CVR değerlerini içeren güncel tablo esas alınmıştır. Bu yaklaşım, kapsam geçerliği değerlendirmesinin daha güvenilir ve örneklem büyüklüğüne duyarlı biçimde yapılmasını sağlamaktadır.

Bu doğrultuda maddelerin kabul edilmesi için, çalışmada yer alan uzman sayısına karşılık gelen minimum CVR kritiği (CVR_critical) Ayre ve Scally'nin önerdiği değeri karşılaması koşulu aranmıştır. Uzman sayısı arttıkça kritik CVR değerinin azaldığı bilinmekte olup; örneğin 5–7 uzman için $CVR=1.00$ gerekirken, 10 uzman için $CVR \geq 0.80$, 20 uzman için $CVR \geq 0.50$, 40 uzman için $CVR \geq 0.30$ eşik değeri kabul edilmektedir.

Bu çalışma kapsamında maddelerin kapsam geçerliği, ilgili uzman sayısının Ayre ve Scally (2014) tablosuna göre belirlenmiş olan kritik değerleri karşılaması üzerine karar verilmiştir. 24 uzman ile değerlendirme yapılmıştır.

Tez çalışmasında Radar Örümcek Grafiği de çok sayıda kriteri karşılaştırmak ve farklı birim/alternatifleri aynı görselde kıyaslamak için kullanılmıştır. Radar örümcek grafiği çok boyutlu verilerin iki boyutlu dairesel bir düzlemde görselleştirilmesini sağlayan bir yöntemdir.

- Her bir eksen, bir parametreyi temsil eder.
- Tüm eksenler aynı merkezden çıkar ve dairesel olarak yerleştirilir.
- Her parametre için ölçülen değer, ilgili eksen üzerinde işaretlenir ve bu noktalar birleştirilerek çokgen (örümcek ağına benzeyen şekil) elde edilir.

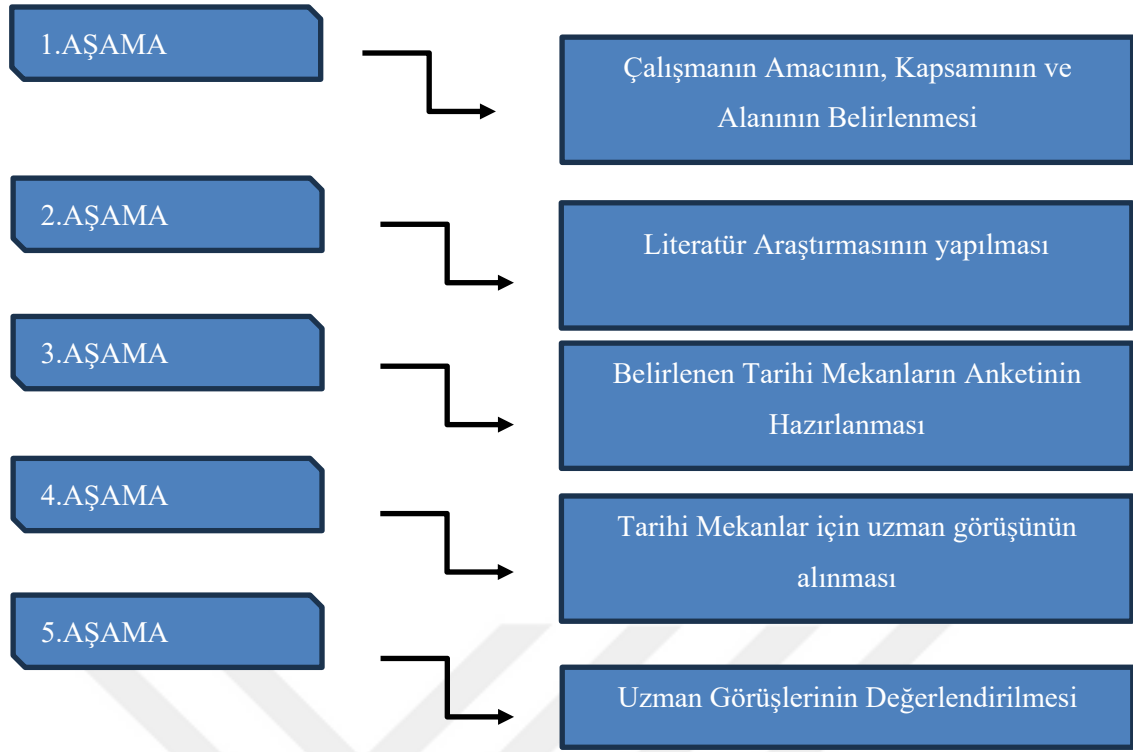
Bu çalışmada, alanın görsel algısına ilişkin kullanıcı değerlendirmelerini ölçmek amacıyla fotogrametri temelli foto-anket yöntemi kullanılmıştır. Fotogrametri tekniği ile çalışma alanının mevcut mekânsal karakterini temsil eden yüksek çözünürlüklü görüntüler elde edilmiş ve bu görüntüler, katılımcılara yapılandırılmış bir anket formu aracılığıyla sunulmuştur. Anket uygulaması, araştırma alanını daha önce deneyimlemiş ve mekânsal özelliklerine aşina olan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, katılımcıların fotoğraf üzerinden yapacakları değerlendirmelerin, yucaaynı zamanda alana dair önceden edinilmiş gerçek deneyimlere dayanması sağlanmış; bu yaklaşım, çalışmanın algısal doğruluğunu ve yorumlayıcı geçerliliğini artırmıştır.

Tez çalışmasında Araştırma ve Yayın Etiği ilkelerine uyulmuştur. Yüksek lisans tezinden üretilen bu çalışmada kullanılan anketler için Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan 18.06.2025 tarih ve 26/5 sayılı onay alınmıştır.”

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Elde edilen verilerde; nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Katılımcıların belirli bir konuya ilişkin tutum ve görüşlerinin belirlenmesine yönelik olarak yapılandırılmış anket formu aracılığıyla veri toplanmıştır. Elde edilen veriler, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle, uygulanan ölçeğin güvenilirliği değerlendirilmiş ve ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach’s Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen Cronbach’s Alpha değeri, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu ortaya koymuştur. Analiz sürecinde her bir madde için aritmetik ortalama (Ort), standart sapma (Sp), minimum (Min) ve maksimum (Max) değerleri hesaplanmış, ayrıca her puan düzeyine karşılık gelen yüzdelik (%) oranlar belirlenmiştir. Bu sayede verilerin merkezi eğilim ve dağılım özellikleri incelenmiştir. Ayrıca, elde edilen nicel veriler grafiksel olarak da görselleştirilmiş; özellikle beşli Likert tipi ölçeklerde zıt ifadeler arasındaki farkların anlaşılmasına olanak sağlayan dağılım grafikleri hazırlanmıştır. Bu görseller, verilerin daha iyi yorumlanmasına ve örüntülerin belirginleşmesine katkı sağlamıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, çalışmanın güvenilirliğini artırmış ve katılımcıların görüşlerine dayalı olarak yapılan analizlerin geçerli sonuçlar sunmasına olanak tanımıştır.

Çalışmanın yöntem akış şeması Şekil 3.2’de verilmiştir

Şekil 3.2. Çalışma yöntem akışı şeması

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tez kapsamında Yozgat Merkez’de yer alan bazı tarihi mekânların görsel kalite analizi yapılmış ve mekân algısı değerlendirilmiştir. Çevre-insan-bitki ilişkisi temel alınarak, etkilerin potansiyeli ve bu tasarımların insan deneyimi üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır.

4.1. Araştırmada Uzman Görüşü Analizi

Araştırmaya katılan bireylerin mesleki dağılımı incelendiğinde, en yüksek katılımın Mimarlar tarafından sağlandığı görülmektedir (%62,50; n=15). Bu sonuç, çalışmanın örnekleminin büyük ölçüde mimarlık disiplini mensuplarından oluştuğunu ortaya koymaktadır. Peyzaj Mimarlığı meslek grubunun ise %20,83’lük oranla (n=5) ikinci sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum, araştırma konusunun peyzaj ve mekânsal algı ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle, peyzaj mimarlarının çalışmaya katılım motivasyonunun yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Şehir plancıları %12,50’lik katılım oranıyla (n=3) örneklemin üçüncü büyük grubunu oluştururken, İç Mimarlar ise daha sınırlı bir katılımı %4,17 oranında (n=1) temsil edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışmanın disiplinler arası bir yapıya sahip olduğu, ancak katılımcı profilinin özellikle mimarlık mesleği üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Bu dağılım, elde edilen verilerin yorumlanmasında meslek gruplarına özgü bakış açıları ve uzmanlık alanlarının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan uzman sayısı frekans ve yüzdelik değerleri

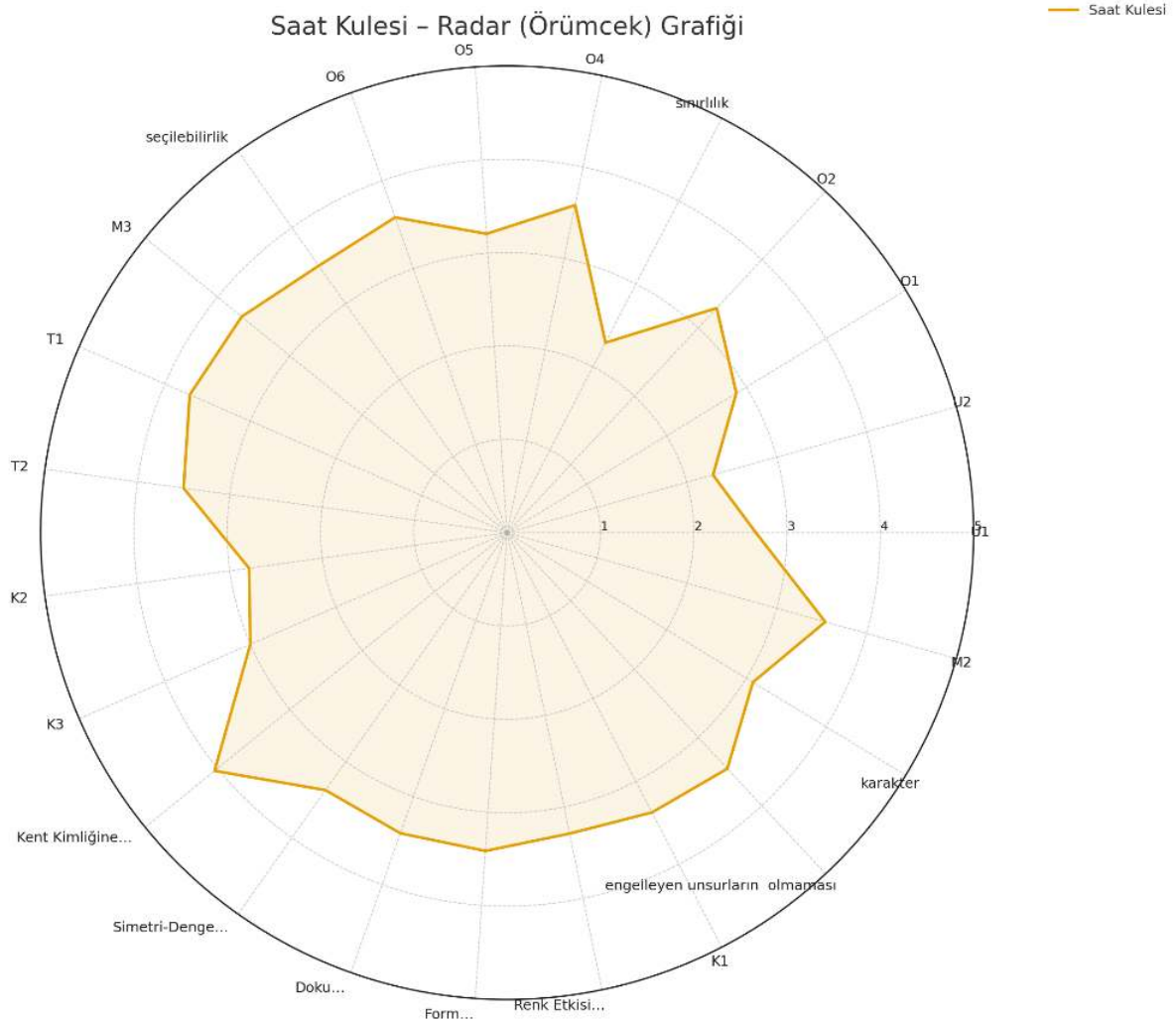
Meslek	Frekans	Yüzde (%)
Mimar	15	62.5
Peyzaj Mimarı	5	20.83
Şehir Plancı	3	12.5
İç Mimar	1	4.17
Toplam	24	100

4.2. Saat Kulesi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi

Çalışmada, Saat Kulesi’ne ilişkin kullanıcı algıları 5’li Likert ölçeğiyle (1=Kesinlikle Katılmıyorum 5=Kesinlikle Katılıyorum) değerlendirilmiş, N=24 gözlem üzerinden tanımlayıcı istatistikler elde edilmiştir. En yüksek ortalamalar “Kent kimliğine katkısı” (Ort.=4,04, SS=1,20), “Tarihi öğelerin varlığı (T1)” (Ort.=3,71, SS=1,27) ve “Görüntünün derinliği (M3)” (Ort.=3,67, SS=1,13) kriterlerinde gözlenmiştir. Bu durum, kulenin güçlü

bir yer simgesi (landmark) işlevi gördüğünü; tarihsel katmanın görünürlüğü ve mekânsal derinliğin algısal kaliteyi yükselttiğini göstermektedir.

Şekil 4.1' e göre Saat Kulesi'nin radar grafiği, algıya açıklık (O2), görsel seçilebilirlik (M1) ve ayırt edici öğelerin varlığı (O4) parametrelerinde öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, yapının kentsel mekânda yönlendirici ve odak oluşturu işlevini güçlü biçimde sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Ancak çevresiyle uyum (U1) ve kent mobilyası–imaj etkisi (K2) parametreleri düşük seviyede kalmıştır. Dolayısıyla, Saat Kulesi'nin tarihî kimliği güçlü olmakla birlikte, çevresel bütünleşme açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 4.1. Saat Kulesi radar örümcek grafiği

Düşük ortalamalar U2 (topografya–bitkisel–yapısal öğelerin uyumu) (Ort.=2,29, SS=1,04), O3 (algıya kapalılık/sınırlılık) (Ort.=2,29, SS=0,86) ve U1 (çevreyle uyum) (Ort.=2,67, SS=1,24) başlıklarında toplanmaktadır. O3 maddesi ters puanlandığında ($O3_R=6-O3$) ortalama 3,71'e yükselmekte; alanın genel olarak açık/erişilebilir algılandığını, ancak

çevresel bağlamsal uyumun (zemin-bitki-yapı sürekliliği, yakın cephe–ön mekân ilişkisi) görece zayıf kaldığını ima etmektedir.

Standart sapmalar, değerlendirmelerdeki heterojenliğe işaret etmektedir: “Simetri–Denge” (SS=1,53), “Kimlik kazanması (U3)” (SS=1,47) ve “Doku” (SS=1,41) en değişken maddelerdir. Bu bulgu, kompozisyonel-estetik bütünlük ve kimlik inşası açısından kullanıcı algılarının bölündüğünü düşündürür; olası nedenler arasında cephe süreksizlikleri, malzeme/reng çeşitliliğinin fazlalığı ve donatı yerleşimindeki tutarsızlıklar sayılabilir.

Sonuç olarak, Saat Kulesi’nin tarihsel imgesi ve kentsel kimliğe katkısı güçlüdür; buna karşılık bağlamsal uyumun, malzeme–renk–doku sürekliliğinin ve kompozisyonel dengenin güçlendirilmesi (görsel koridorların korunması, tabela/park kaynaklı görsel gürültünün azaltılması, donatı–zemin–bitki eşgüdümü) alan kalitesini belirgin biçimde artıracaktır. Yozgat Saat Kulesi, kent merkezinin en belirgin tarihî yapılarından biri olarak donatı elemanı kullanımı açısından son derece sınırlı ancak etkili bir düzenleme sunmaktadır. Yapı çevresinde mobilya, yönlendirme tabelası veya dekoratif peyzaj elemanları gibi destekleyici donatılar bulunmamakta; açık alan tamamen anıtsal yapının kendi kimliği etrafında sade bir biçimde kurgulanmaktadır. Bu yalın düzen içinde öne çıkan tek donatı elemanı ise ışıklandırma sistemidir. Kuleyi vurgulayan bu aydınlatmalar, özellikle akşam saatlerinde dikey kütleyi ön plana çıkararak güçlü bir görsel odak noktası yaratmakta, yapının tarihî değerini kent silüeti içinde belirginleştirmektedir. Aydınlatmanın doğru açı, renk ve yoğunlukta kullanılması, saat kulesinin hem algısal hem de estetik etkisini artırmakta; çevrede ek donatı bulunmamasına rağmen mekânın tanımlı ve odaklı bir kamusal alan niteliği kazanmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle ışıklandırma, yapı için tek ama en güçlü donatı elemanı olarak değerlendirilmektedir.

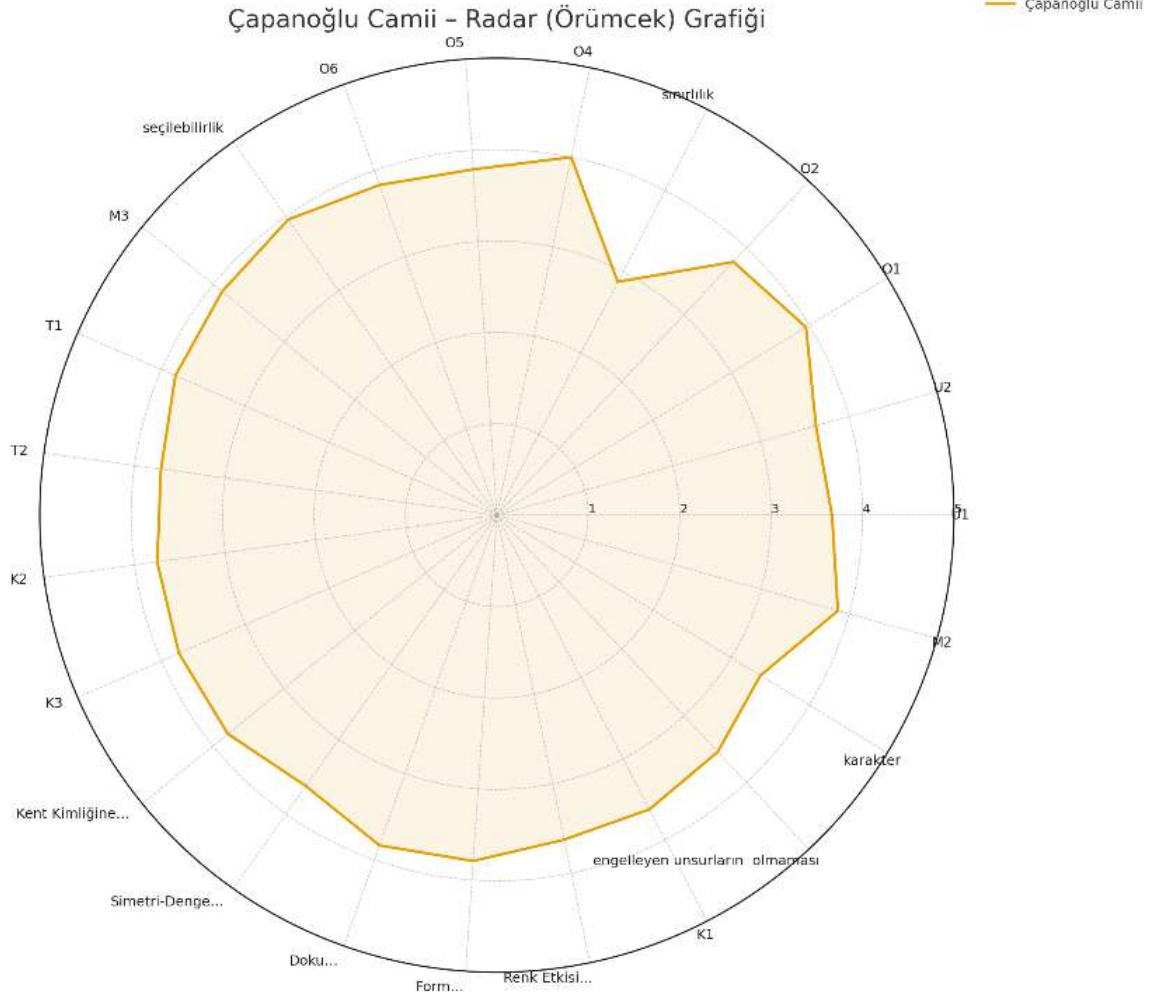
Tablo 4.2. Saat Kulesi'nin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)	2,67	1,24	1	5
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)	2,29	1,04	1	4
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)	3,08	1,47	1	5
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	2,88	1,19	1	5
	Algıya açık yönelme (O2)	3,29	1,23	1	5
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)	2,29	0,86	1	4
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	3,58	1,28	1	5
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)	3,21	1,28	1	5
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3,58	1,28	1	5
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3,50	1,25	1	5
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3,54	1,32	1	5
	Görüntünün derinliği (M3)	3,67	1,13	1	5
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)	3,46	1,38	1	5
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3,71	1,27	1	5
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3,50	1,06	1	5
Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3,38	1,31	1	5
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)	2,79	1,14	1	5
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)	3,00	1,35	1	5
	Kent Kimliğine katkısı	4,04	1,20	1	5
Kompozisyon	Simetri-Denge	3,38	1,53	1	5
	Doku	3,42	1,41	1	5
	Form	3,42	1,35	1	5
	Renk Etkisi	3,29	1,37	1	5

4.3. Çapanoğlu Camii Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi

N=24 uzman değerlendirmesine dayalı tanımlayıcı istatistikler, yapının algısal ayırt ediciliği ve okunabilirliği açısından güçlü bir profil sunduğunu göstermektedir. En yüksek ortalamalar “Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)” (Ort.=4,00) ile “Peyzajın algılanabilirliği (O1)” ve “Görüntünün açıklığı/seçilebilirlik (M1)” (her ikisi Ort.=3,96) maddelerinde toplanmıştır; bunu “Görüntünün derinliği (M3)” ve “Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)” (Ort.=3,88) izlemektedir. Bu tablo, cami kütesinin ve yakın çevresinin landmark niteliğini destekler biçimde, görsel koridorlar ve perspektif sürekliliği üzerinden rahatlıkla seçilebildiğini ve yön bulmayı kolaylaştırdığını düşündürmektedir.

Şekil 4.2’ e göre Çapanoğlu Camii’ne ait radar grafiğinde, tarihî öğelerin varlığı ve korunmuşluğu (T1–T2), ayırt edici öğeler (O4) ve insan ölçeğine uygunluk (K1) parametreleri yüksek değerler sergilemektedir. Bu bulgular, caminin anıtsal kimliğini güçlü biçimde yansıttığını ve kent belleğinde önemli bir referans noktası oluşturduğunu göstermektedir. Buna karşın, kent mobilyası–imaj etkisi (K2) ve renk–malzeme–doku hoşnutluğu (K3) parametrelerinde düşük değerler kaydedilmiştir. Bu durum, çevresindeki donatıların ve malzeme bütünlüğünün caminin tarihî dokusunu destekleyecek biçimde iyileştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 4.2. Çapanoğlu Camii radar örümcek grafiği

Tablo 4.3'e göre görece düşük ortalama "Algiya kapalılık/sınırlılık (O3)" maddesinde (Ort.=2,88) görülmektedir; ham puanın düşüklüğü, alanın kapalı/engellenmiş değil, tersine görece açık ve geçirgen algılandığına işaret eder (O3 ters puanlandığında beklenen artış sınırlıdır). Orta-alt düzey ortalamalar "Alanın mevcut öğeleriyle kimlik kazanması (U3)" (Ort.=3,38), "Simetri-Denge" ve "Renk Etkisi" (Ort.=3,63) başlıklarında yoğunlaşmaktadır.

Standart sapmaların en yüksek olduğu maddeler U3 (SS≈1,47), M4: Görüntü netliği (SS≈1,38) ve kompozisyonel başlıklar (ör. Simetri-Denge, Doku) olup, değerlendirmelerde algısal heterojenliğe işaret etmektedir. Bu durum, cephe sürekliliklerindeki kopukluklar, donatı-bitkisel doku-zemin ilişkilerinde malzeme/renk tutarsızlıkları ve yer yer görsel engellerin (parklanma, tabela vb.) etkisiyle açıklanabilir.

Bulgular, caminin güçlü ayırt edici/okunabilir karakterini korurken; (i) kimlik inşasını destekleyecek bütüncül malzeme-renk-doku stratejileri, (ii) net görüş alanlarını süreklileştirecek mikro-düzenlemeler ve (iii) kompozisyonel dengeyi artıracak donatı

yerleşimi/bakım standartlarının, alan kalitesini yükselteceğini göstermektedir. Çapanoğlu Büyük Camii'nin dış mekân düzeni, tarihî yapının anıtsal kimliğini öne çıkaracak şekilde sade fakat etkili donatı kullanımına sahiptir. Geniş yaya aksları, döşeme kaplamaları ve geri planda bırakılan bitkisel doku, caminin kubbe ve minaresinin odak noktası olarak algılanmasını güçlendirmektedir. Girişte yer alan tente ve bekleme elemanları işlevsel olsa da, tarihî doku ile tam uyumlu değildir. Bununla birlikte, alana yerleştirilen aydınlatma elemanları, özellikle akşam saatlerinde yapının silüetini belirginleştirerek mekânsal algıyı olumlu yönde desteklemektedir. Sınırlayıcı duvar ve basamaklar ise kullanıcı yönlendirmesini sağlayarak bütüncül bir dış mekân düzeni oluşturmaktadır.

Tablo 4.3. Çapanoğlu Camii uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)	3,67	1,27	1	5
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)	3,62	1,38	1	5
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)	3,38	1,47	1	5
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3,96	1,33	1	5
	Algıya açık yönlenme (O2)	3,79	1,14	1	5
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)	2,88	1,19	1	5
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	4,00	1,25	1	5
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)	3,79	1,35	1	5
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3,83	1,20	1	5
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3,96	1,16	1	5
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3,88	1,08	1	5
	Görüntünün derinliği (M3)	3,88	1,12	1	5
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)	3,54	1,38	1	5
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3,83	1,31	1	5
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3,71	1,27	1	5

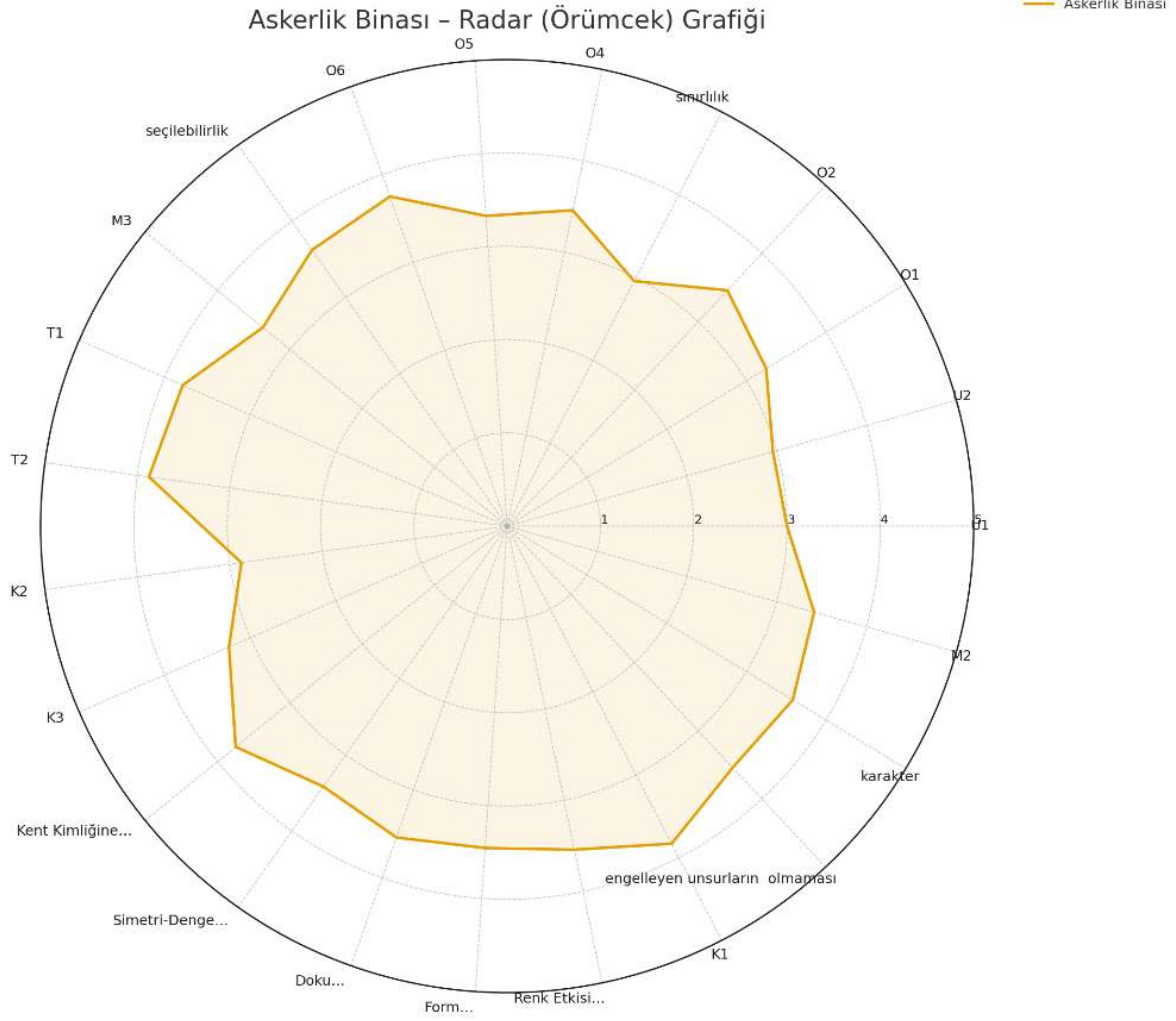
Tablo 4.3. (devamı) Çapanoğlu Camii uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3,62	1,35	1	5
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)	3,75	1,15	1	5
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)	3,79	1,22	1	5
	Kent Kimliğine katkısı	3,79	1,25	1	5
Kompozisyon	Simetri-Denge	3,62	1,24	1	5
	Doku	3,83	1,13	1	5
	Form	3,79	1,22	1	5
	Renk Etkisi	3,62	1,31	1	5

4.4. Askerlik Şubesi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi

N=24 değerlendirme üzerinden elde edilen tanımlayıcı istatistikler, alanın bazı niteliklerde güçlü, bazı başlıklarda ise geliştirmeye açık bir profil sunduğunu göstermektedir. En yüksek ortalamalar “Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)” (Ort.=3,88), “İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)” (Ort.=3,83), “Tarihi öğelerin varlığı (T1)” (Ort.=3,79), “Bakımlı–temiz alan varlığı (O6)” (Ort.=3,75) ve “Kent kimliğine katkısı” (Ort.=3,75) maddelerinde toplanmaktadır. Bu bulgular, kullanıcıların alanı bakım düzeyi yüksek, insan ölçeğine yakın, kimliksel katkısı görece belirgin ve tarihsel katmanı görünür/korunmuş olarak algıladıklarını ima etmektedir.

Şekil 4.3’e göre Askerlik Binası’nın radar grafiği, insan ölçeğine uygunluk (K1), ayırt edici öğeler (O4) ve görsel seçilebilirlik (M1) parametrelerinde yüksek puanlarla öne çıkmaktadır. Bu durum, yapının kullanıcı açısından okunaklı ve işlevsel nitelikte algılandığını göstermektedir. Ancak çevresiyle uyum (U1) ve kent mobilyası–renk–malzeme uyumu (K2–K3) parametreleri düşük seviyelerde kalmıştır. Bu bulgu, yapının çevresel tasarım açısından desteklenmesi gerektiğini ve bütüncül donatı düzenlemelerinin önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Şekil 4.3. Askerlik Şubesi radar örümcek grafiği

Tablo 4.4.' e göre görece düşük ortalamalar “Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)” (Ort.=2,88), “Topografya-bitkisel-yapısal uyum (U2)” (Ort.=2,96), “Algıya kapalılık/sınırlılık (O3)” (Ort.=2,96) ve “Çevresiyle uyum (U1)” (Ort.=3,00) başlıklarında görülmektedir. O3'teki düşük puan, alanın kapalı değil, görece açık/erişilebilir algılandığını; U1-U2'deki düşük-orta değerler ise malzeme/renk sürekliliği, zemin-bitki-yapı ilişkisi ve yakın çevreyle bütünleşme konularında iyileştirme gereksinimini düşündürür. Standart sapma en yüksek başlıkların K2 (SS≈1,45), K3: renk-malzeme-doku hoşnutluğu (SS≈1,45), Simetri-Denge (SS≈1,41), O2: algıya açık yönelme (SS≈1,38) ve M2: görülebilen alan büyüklüğü (SS≈1,38) olması, donatı kalitesi/yerleşimi, kompozisyonel bütünlük ve yönlendiricilik konularında algısal heterojenliğe işaret etmektedir.

Tablo 4.4. Askerlik Şubesi uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)	3,00	1,25	1	5
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)	2,96	1,37	1	5
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)	3,58	1,32	1	5
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3,25	1,29	1	5
	Algıya açık yönelme (O2)	3,46	1,38	1	5
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)	2,96	1,30	1	5
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	3,46	1,35	1	5
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)	3,33	1,37	1	5
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3,75	1,15	1	5
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3,62	1,28	1	5
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3,42	1,38	1	5
	Görüntünün derinliği (M3)	3,38	1,38	1	5
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)	3,54	1,18	1	5
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3,79	1,28	1	5
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3,88	1,19	1	5
Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3,83	1,27	1	5
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)	2,88	1,45	1	5
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)	3,25	1,45	1	5
	Kent Kimliğine katkısı	3,75	1,26	1	5
Kompozisyon	Simetri-Denge	3,42	1,41	1	5
	Doku	3,54	1,28	1	5
	Form	3,46	1,32	1	5
	Renk Etkisi	3,54	1,32	1	5

Askerî Bina yapı olarak avlu sistemine sahip olmayan, doğrudan cadde hattı üzerine konumlanmış bir düzen göstermektedir. Bu durum, yapı ile açık alan kullanımları arasında bütünleşik bir mekânsal kurgunun oluşmasını güçleştirmektedir. Binanın ön cephesinde herhangi bir rekreasyon alanı veya donatı elemanı bulunmaması, kullanıcıların açık alan ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz bir çevresel kalite ortaya çıkarmaktadır. Yeşil alanın yalnızca arka sokak yönüne bakan bahçede yoğunlaşmış olması, mekânsal potansiyeli tek bir yönle sınırlamakta ve alanın kullanıcı çeşitliliğini kısıtlamaktadır. Arka bahçe, mevcut bitkisel doku ve görece sakin çevresi ile olumlu bir peyzaj karakteri sunsa da, hem kullanım senaryolarını çeşitlendirmek hem de açık alan konforunu artırmak adına geliştirilmesi gereken bir alandır. Bu bağlamda, oturma birimleri, aydınlatma elemanları, yaya yönlendirme çözümleri ve mekânsal geçirgenliği artıracak peyzaj dokularının eklenmesi, arka bahçenin potansiyelini güçlendirecek; ön cephede ise donatı eksikliklerinin giderilmesi, yapının kent dokusu ile daha dengeli bir ilişki kurmasını sağlayacaktır.

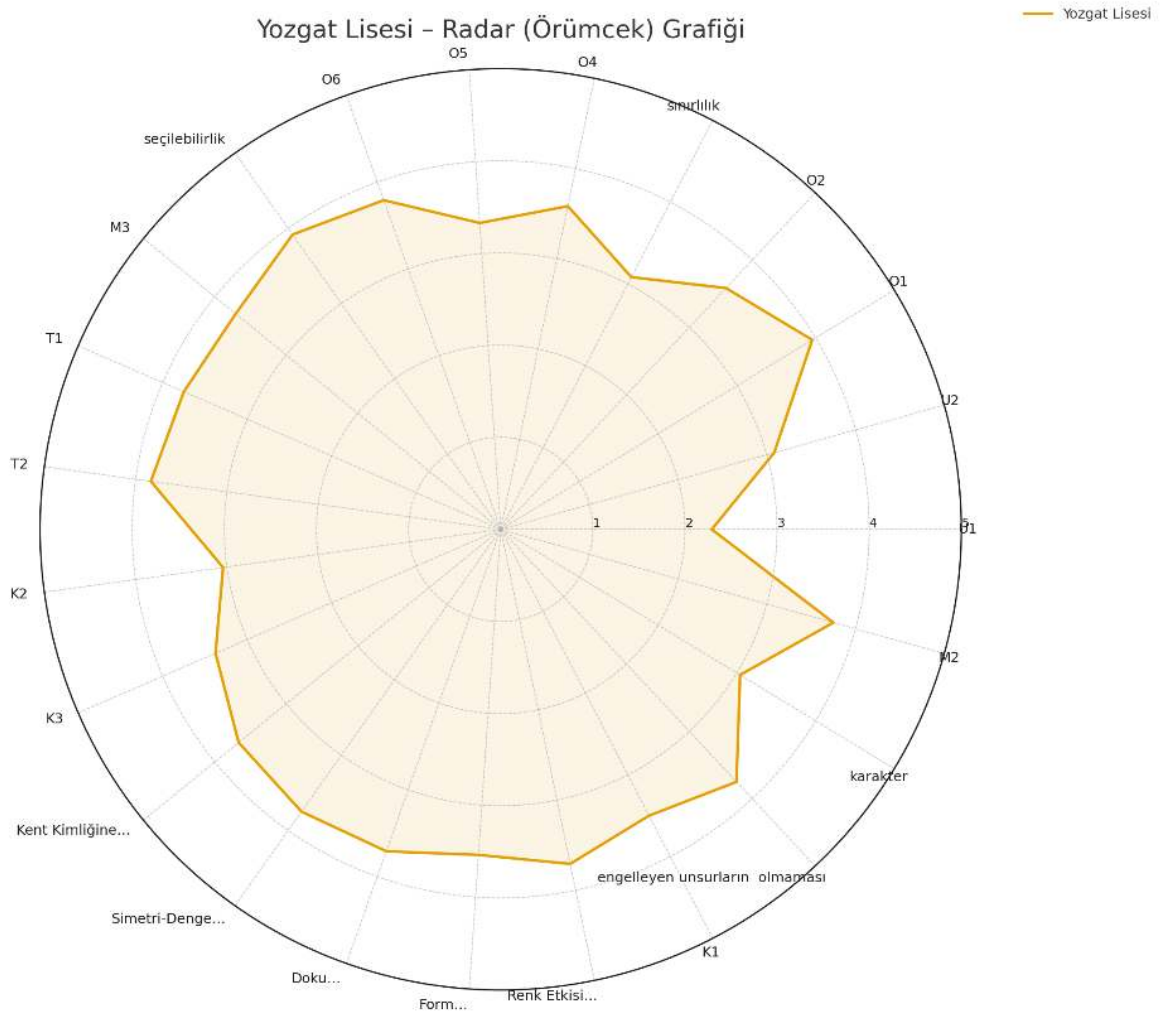
Tasarım önerileri: (i) Kent mobilyası, aydınlatma ve tabelada tek tip dil/renk–malzeme paleti; (ii) zemin kaplaması–bitkisel doku–yapısal öğeler arasında süreklilik ve hiyerarşi; (iii) yön bulmayı güçlendiren sade işaretleme ve görsel koridorların netleştirilmesi; (iv) açık alanın konforunu artırmak üzere gölgeleme/oturma odakları ve bakım standardının kurumsallaştırılması. Bu müdahaleler, algılanan görsel kaliteyi bütüncül biçimde yükseltecektir.

4.5. Yozgat Lisesi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi

N=24 uzman değerlendirmesi, lisenin okunabilirlik/seçilebilirlik ve bakım boyutlarında güçlü algılar ürettiğini göstermektedir. En yüksek ortalamalar Peyzajın algılanabilirliği (O1) (Ort.=3,96, SS=1,04), Görüntünün açıklığı–seçilebilirlik (M1) (Ort.=3,92, SS=1,06), Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2) (Ort.=3,83, SS=1,09), Bakımlı–temiz alan varlığı (O6) (Ort.=3,79, SS=1,10) ve Görülebilen alanın büyüklüğü (M2) (Ort.=3,75, SS=1,26) maddelerinde toplanmaktadır. Bu tablo, okul kütlesi ve yakın çevresinin görsel koridorlar üzerinden rahatça seçilebildiğini, yön bulmanın görece kolay olduğunu ve bakım–koruma pratiklerinin algısal kaliteyi desteklediğini düşündürür.

Şekil 4.4.' e göre Yozgat Lisesi'nin radar grafiğinde, tarihî öğelerin varlığı (T1), korunmuşluğu (T2), görsel seçilebilirlik (M1) ve ayırt edici öğeler (O4) parametrelerinde yüksek değerler gözlenmiştir. Bu bulgular, lisenin tarihî kimliğini güçlü biçimde sürdürdüğünü ve görsel algıda öne çıkan bir mekân olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, çevresiyle uyum (U1) ve kent mobilyası–imaj etkisi (K2) parametrelerinde düşük puanlar

kaydedilmiştir. Bu durum, lisenin tarihî niteliğini korumasına rağmen, çevresel bütünleşme açısından iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Şekil 4.4. Yozgat Lisesi radar örümcek grafiği

Tablo 4.5’ya göre görece düşük ortalamalar Çevreyle uyum (U1) (Ort.=2,29, SS=1,33), Kimlik kazanması (U3) (Ort.=3,04, SS=1,40), Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2) (Ort.=3,04, SS=1,52), Topografya-bitkisel-yapısal uyum (U2) (Ort.=3,08, SS=1,32) ve Algıya kapalılık/sınırlılık (O3) (Ort.=3,08, SS=1,25) eksenlerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bulgular, bağlamsal entegrasyon (zemin-bitki-yapı sürekliliği, yakın cephe-ön mekân ilişkisi) ve donatı dili/yerleşimi konularında iyileştirme gereksinimine işaret eder. O3’ün orta düzeyi, alanın tamamen kapalı olmadığını; ancak yer yer engel/sınırlılık etkilerinin hissedildiğini gösterir.

Standart sapmanın en yüksek olduğu maddeler K2 (SS≈1,52), U3 (SS≈1,40), K3: renk-malzeme-doku hoşnutluğu (SS≈1,35), O5: özgün öğeler (SS≈1,34) ve U1 (SS≈1,33) olup,

donatı kalitesi, kimliksel süreklilik ve malzeme–renk–doku bütünlüğü başlıklarında algısal heterojenlik bulunduğunu düşündürür.

İnceleme kapsamında ele alınan Yozgat Lisesi, kent içi konumu, geniş açık alan kapasitesi ve düzenli peyzaj organizasyonu sayesinde donatı elemanı kullanımının en iyi örneklerinden biri olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Yozgat Lisesi yerleşkesinde konumlandırılan banklar, oturma grupları ve dinlenme alanları, öğrenci yoğunluğunun yüksek olduğu güzergâhlarda yer almaktadır. Bankların gölgelik alanlarla ilişkili konumlandırılması, özellikle ders aralarında kullanıcıların güneşten korunmasını sağlayarak termal konforu artırmaktadır. Otopark alanı, eğitim kurumları için kritik düzenleme bileşenlerinden biridir. Yozgat Lisesi'nin otoparkı gerek kapasite gerekse erişim kolaylığı açısından uygun planlanmıştır. Yerleşke içerisinde spor alanları, açık hava etkinlik bölgeleri ve peyzaj destek elemanları dikkat çekmektedir. Yerleşkedeki aydınlatma direkleri, güvenlik kameraları, acil durum yönlendirme elemanları ve sınırlandırıcı bariyerler, kullanıcı güvenliğini artırmaya yönelik profesyonel uygulamalar olarak dikkat çekmektedir.

Öncelikli öneriler: (i) Donatı–aydınlatma–tabela için tutarlı malzeme/renk paleti ve konum standartları; (ii) zemin–bitki–yapısal katmanlar arasında süreklilik/hiyerarşi; (iii) görsel koridorların netleştirilmesi ve yönlendirme öğelerinin sadeleştirilmesi; (iv) engel/kapalılık yaratan unsurların azaltılması. Bu adımlar, lisenin tarihsel algısını korurken genel görsel kaliteyi bütüncül biçimde yükseltecektir.

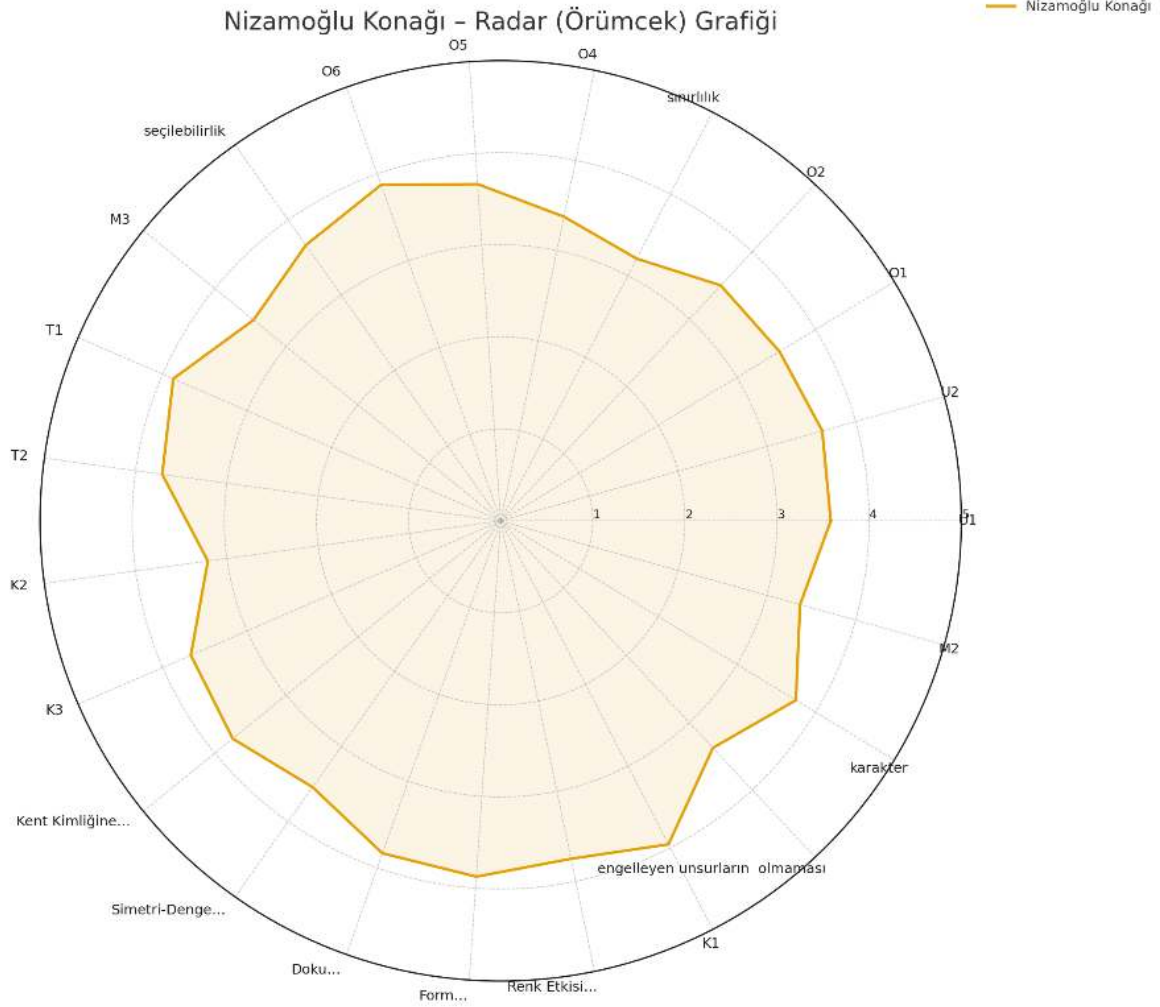
Tablo 4.5.Yozgat Lisesi uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)	2,29	1,33	1	5
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)	3,08	1,32	1	5
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)	3,04	1,40	1	5
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3,96	1,04	1	5
	Algıya açık yönelme (O2)	3,58	1,21	1	5
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)	3,08	1,25	1	5
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	3,58	1,21	1	5
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)	3,33	1,34	1	5
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3,79	1,10	1	5
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3,92	1,06	1	5
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3,75	1,26	1	5
	Görüntünün derinliği (M3)	3,71	1,23	1	5
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)	3,75	1,22	1	5
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3,75	1,22	1	5
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3,83	1,09	1	5
Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3,50	1,22	1	5
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)	3,04	1,52	1	5
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)	3,38	1,35	1	5
	Kent Kimliğine katkısı	3,67	1,24	1	5
Kompozisyon	Simetri-Denge	3,75	1,33	1	5
	Doku	3,71	1,33	1	5
	Form	3,54	1,32	1	5
	Renk Etkisi	3,71	1,30	1	5

4.6. Nizamoğlu Konağı Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi

Beşli Likert ölçeğiyle yapılan uzman değerlendirmeleri, konağın algılanan niteliğinin özellikle insan ölçeği, tarihî bileşenlerin görünürlüğü ve biçimsel düzen üzerinden güçlendiğini göstermektedir. En yüksek ortalamalar İnsan ölçüsüne uygunluk (K1) (Ort.≈3,96, SS≈1,04), Tarihî öğelerin varlığı (T1) (Ort.≈3,88, SS≈0,99), Form (Ort.≈3,88, SS≈1,12), Bakımlı–temiz alan varlığı (O6) (Ort.≈3,88, SS≈1,12) ve Doku (Ort.≈3,83, SS≈1,20) maddelerinde toplanmıştır. Bu bulgular, tarihî kimliğin okunur biçimde görünür kılınması ve bakım–işletme pratiklerinin düzenli yürütülmesinin, konağın görsel kalitesini belirgin biçimde yükselttiğini düşündürmektedir.

Şekil 4.5'e göre Nizamoğlu Konağı'nın radar grafiği, malzeme–renk–doku uyumu (K3), kent kimliğine katkı ve algıya açıklık (O1–O2) parametrelerinde yüksek değerler sunmaktadır. Bu bulgular, konağın estetik bütünlüğünü ve kent kimliğine yaptığı katkıyı göstermektedir. Buna karşın, çevresiyle uyum (U1) ve algıya kapalılık (O3) parametreleri düşük değerler almıştır. Bu durum, konağın çevresel entegrasyonunda sınırlılıklar olduğunu ve görsel sürekliliğin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Şekil 4.5. Nizamoğlu Konağı radar örümcek grafiği

Görece düşük ortalamalar Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2) (Ort.≈3,21, SS≈1,25) ile Algıya kapalılık/sınırlılık (O3) (Ort.≈3,21, SS≈1,14) etrafında; ayrıca Ayırt edici öğeler (O4) ve Görüntü netliği (M4) (Ort.≈3,38) başlıklarında yoğunlaşmaktadır. Bu durum, donatı dili ve yerleşiminde standardizasyon eksikliği ile yer yer görsel engellerin (park–tabela–geçici elemanlar vb.) algı netliğini azalttığına işaret eder. O3’ün orta düzeyi, alanın tamamen kapalı olmadığı, ancak açıklığı güçlendirecek mikro düzenlemelere ihtiyaç bulunduğunu gösterir.

Değişkenlik (SS) en yüksek alanlar Renk–malzeme–doku hoşnutluğu (K3) (SS≈1,31), Renk etkisi (SS≈1,29) ve Simetri–Denge (SS≈1,28) olup; M2 (görülebilir alan büyüklüğü) ve O4 de benzer düzeydedir. Bu heterojenlik, kompozisyonel–estetik bütünlük ile renk/malzeme sürekliliği konularında kullanıcı algılarının bölündüğünü göstermektedir.

Yozgat Müzesi olarak kullanılan tarihî konakta yer alan açık alan düzeni, donatı elemanları açısından sınırlı fakat işlevsel bir yaklaşıma sahiptir. Müze girişinden itibaren görülen taş

lahitler, sütun parçaları, heykel kaideleri ve farklı dönemlere ait arkeolojik buluntular, peyzaj donatısı işlevi de üstlenerek hem sergileme hem de mekânsal yönlendirme görevi görmektedir. Ancak bu donatıların düzenlenişi, çağdaş açık alan tasarım ilkeleri açısından değerlendirildiğinde parçalı ve düzensiz bir yerleşim sunmaktadır. Yürüyüş yolu, sert zemin kaplamaları ve sınırlandırıcı elemanlar (düşük kotlu bordürler, zincir bariyerler, trafik konileri) geçici nitelikte olup mekânın tarihî kimliğiyle tam uyum sağlayamamaktadır. Müze bahçesinde bank, gölgelik, bilgi panosu gibi kullanıcı odaklı donatıların bulunmaması, ziyaretçi konforunu sınırlamakta; yeşil alanların yalnızca dar bir bantta ve bakımsız görünümde kalması ise mekânsal bütünlüğü zayıflatmaktadır. Buna karşın, arka bahçede yer alan bitkisel doku, küçük çam ağaçları ve açık sergileme alanı potansiyel taşımakta olup, donatı elemanları açısından bütüncül bir tasarım yaklaşımıyla güçlendirildiğinde müzenin hem estetik hem de işlevsel değerinin artacağı görülmektedir.

Öneriler: (i) Kent mobilyası–aydınlatma–tabela için bütüncül malzeme/renk paleti ve yerleşim standardı; (ii) görsel koridorların açılması, net görüş akslarının korunması ve engelleyici unsurların azaltılması; (iii) konağın kimliğini vurgulayan ayırt edici odakların (aydınlatma, cephe vurguları, zemin işaretleri) güçlendirilmesi; (iv) doku–form–renk bileşenlerinde tutarlı kompozisyon stratejisi ve periyodik bakım/izleme. Bu adımlar, konağın güçlü tarihî imgesini çevresiyle daha tutarlı ve yüksek nitelikli bir mekânsal deneyime dönüştürecektir.

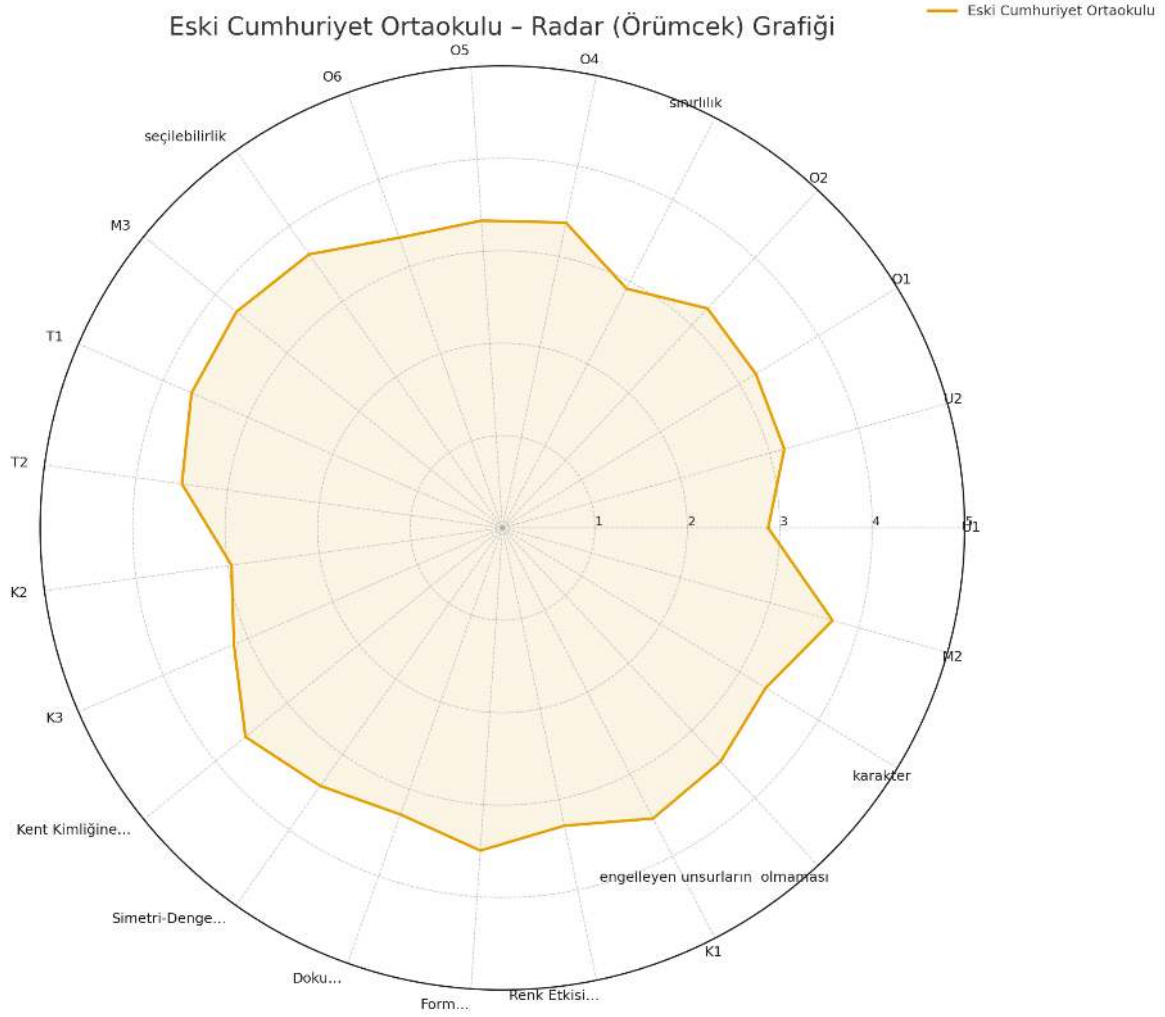
Tablo 4.6. Nizamoğlu Konağı uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)	3,58	1,14	1	5
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)	3,62	1,06	1	5
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)	3,75	1,11	1	5
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3,54	1,18	1	5
	Algıya açık yönelme (O2)	3,50	1,14	1	5
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)	3,21	1,14	1	5
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	3,38	1,28	1	5
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)	3,67	1,24	1	5
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3,88	1,12	1	5
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3,67	1,17	1	5
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3,38	1,28	1	5
	Görüntünün derinliği (M3)	3,46	1,18	1	5
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)	3,38	1,17	1	5
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3,88	0,99	1	5
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3,71	1,08	1	5
Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3,96	1,04	1	5
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)	3,21	1,25	1	5
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)	3,67	1,31	1	5
	Kent Kimliğine katkısı	3,75	1,15	1	5
Kompozisyon	Simetri-Denge	3,54	1,28	1	5
	Doku	3,83	1,20	1	5
	Form	3,88	1,12	1	5
	Renk Etkisi	3,75	1,29	1	5

4.7. Cumhuriyet Mektebi Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirilmesi

Tablo 5. 1’de beşli likert ölçeğine dayalı uzman değerlendirmeleri, okul alanında mekânsal derinlik/görüş ve tarihsel bileşenlerin görünürlüğü eksenlerinde güçlü bir algıya işaret etmektedir. En yüksek ortalamalar Görüntünün derinliği (M3) (Ort.=3,71, SS=1,16), Görülebilen alanın büyüklüğü (M2) (Ort.=3,71, SS=1,16), Tarihî öğelerin varlığı (T1) (Ort.=3,67, SS=1,20) ve Görüntünün açıklığı-seçilebilirlik (M1) (Ort.=3,62, SS=1,13) maddelerinde toplanmaktadır. “Kent kimliğine katkısı” da görece yüksek düzeydedir (Ort.=3,58, SS=1,35). Bu tablo, okul kütlesi ve yakın çevresinin okunabilir-seçilebilir bir çevresel imge sunduğunu göstermektedir.

Şekil 4.6’a göre Cumhuriyet Mektebi’ne ait radar grafiğinde, tarihî öğelerin varlığı ve korunmuşluğu (T1–T2), ayırt edici öğeler (O4) ve görsel seçilebilirlik (M1) parametrelerinde yüksek puanlar öne çıkmaktadır. Bu bulgular, okulun tarihî kimliğini güçlü biçimde koruduğunu ve kentsel mekânda önemli bir referans noktası olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, çevresiyle uyum (U1) ve kent mobilyası–imaj etkisi (K2) parametreleri düşük değerler sunmuştur. Bu durum, çevresel bütünlük ve donatı entegrasyonu açısından eksiklikler bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.6. Cumhuriyet Mektebi radar örümcek grafiği

Görece düşük ortalamalar Fotoğrafın/alanın çevresiyle uyumu (U1) (Ort.=2,88, SS=1,45), Algıya kapalılık/sınırlılık (O3) (Ort.=2,92, SS=1,14) ve Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2) (Ort.=2,96, SS=1,30) başlıklarında görülmektedir; ayrıca Topografya-bitkisel-yapısal uyum (U2) ile Renk-malzeme-doku hoşnutluğu (K3) ortalamaları 3,17'dir (SS=1,20 ve SS=1,40). Bulgular, bağlamsal entegrasyon (zemin-bitki-yapı sürekliliği), donatı dili/yerleşimi ve malzeme-renk tutarlılığı konularında iyileştirme gereksinimine işaret eder. O3'ün düşüklüğü, alanın bütünüyle kapalı değil; görece açık/erişilebilir algılandığını düşündürür (ters puanlama yapıldığında bu eğilim güçlenir).

Standart sapması en yüksek maddeler U1 (SS=1,45), K3 (SS=1,40), Kent kimliğine katkısı (SS=1,35), Simetri-Denge (SS=1,32) ve K2 (SS=1,30) olup, kompozisyonel-estetik bütünlük ve kimliksel süreklilik açısından algısal heterojenliği göstermektedir.

Cumhuriyet Ortaokulu'nun günümüzde Rektörlük Binası olarak kullanılan yerleşkesi, donatı elemanı çeşitliliği bakımından diğer kamu yapılarından daha gelişmiş bir dış mekân

düzenine sahiptir. Alan içerisinde çardak, oturma bankı ve pergola gibi gölgelik sağlayan yarı açık yapıların bulunması, kullanıcıların dinlenme, sosyalleşme ve kısa süreli toplantı ihtiyaçlarını karşılayan nitelikli açık alanlar yaratmaktadır. Bu donatılar hem gölge sağlayarak mikroiklimsel konfor oluşturmakta hem de mekânsal hiyerarşiyi güçlendirerek odak noktaları yaratmaktadır. Yerleşkede ayrıca çay bahçesi işlevi gören oturma alanları bulunmakta; bu alanlar, öğrenciler, akademik personel ve ziyaretçiler için sosyo-kültürel etkileşimi destekleyen tamamlayıcı birer dış mekân birimi niteliği kazanmaktadır. Bina çevresine entegre edilen otopark bölümü, ulaşılabilirliği artırmakla birlikte kullanıcı sirkülasyonunu düzenleyen önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Otopark çevresinde yer alan sınırlayıcı elemanlar (düşük kotlu bariyerler, yönlendirme çubukları, sınır çizgileri ve fiziki ayraçlar) alanın kontrolünü sağlamakta; yaya ve araç güvenliği açısından gerekli mekânsal ayrışmayı oluşturmaktadır. Bu sınırlayıcı elemanlar aynı zamanda çay bahçesi ve gölgelik alanların araç trafiğinden korunmasını sağlayarak mekânsal düzeni daha okunabilir hâle getirmektedir. Genel olarak, Rektörlük yerleşkesindeki donatı elemanlarının çeşitliliği; gölgelik yapılar, çay bahçesi oturma düzeni, otopark ve sınırlayıcı unsurlar arasındaki işlevsel uyum sayesinde dış mekânın hem estetik hem de kullanışlı bir karakter kazanmasına katkı sunmaktadır. Bu yönüyle alan, donatı bakımından dengeli ve kullanıcı ihtiyaçlarına yanıt verebilen bir açık mekân örneği oluşturmaktadır.

Tablo 4.7. Eski Cumhuriyet Ortaokulu uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu (U1)	2,88	1,45	1	5
	Topografya, bitkisel, yapısal öğelerin birbiriyle uyumu (U2)	3,17	1,20	1	5
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması(U3)	3,33	1,13	1	5
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3,21	1,18	1	5
	Algıya açık yönelme (O2)	3,25	1,19	1	5
	Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3)	2,92	1,14	1	5
	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	3,38	1,17	1	5
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı (O5)	3,33	1,09	1	5
	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3,33	1,09	1	5

Tablo 4.7. (devamı) Eski Cumhuriye Ortaokulu uzmanlar tarafından değerlendirilmesi

Görsel kalite Parametreleri		Ort	Sp	Min	Max
Mekan Kimliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3,62	1,13	1	5
	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3,71	1,16	1	5
	Görüntünün derinliği (M3)	3,71	1,16	1	5
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)(M4)	3,46	1,25	1	5
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3,67	1,20	1	5
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3,50	1,10	1	5
Kentsel Donatı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3,54	1,14	1	5
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi (K2)	2,96	1,30	1	5
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu(K3)	3,17	1,40	1	5
	Kent Kimliğine katkısı	3,58	1,35	1	5
Kompozisyon	Simetri-Denge	3,42	1,32	1	5
	Doku	3,29	1,23	1	5
	Form	3,50	1,18	1	5
	Renk Etkisi	3,29	1,20	1	5

4.8. SPSS ile yapılan Analizler

4.8.1. Ölçek Güvenilirliği Testi

Altı tarihî mekâna ait değerlendirme formlarındaki maddeler üzerinden, SPSS’teki Analyze - Scale - Reliability Analysis işlemine eşdeğer olacak biçimde Cronbach’s α katsayıları hesaplanmıştır. Her mekân için (i) ortak maddeler üzerinden genel alfa, (ii) alt boyutlar (U, O, M, T, K ve Estetik/Kimlik) için ayrı alfalar haline getirilmiştir. Ayrıca her parametre için madde-toplam korelasyonu ve ‘madde silinirse alfa’ istatistikleri elde edilmiştir. Yorum kıyaslanması ise; $\alpha \geq 0.90$: mükemmel; 0.80–0.89: çok iyi; 0.70–0.79: kabul edilebilir; 0.60–0.69: sınırda; < 0.60 : düşük. Madde-toplam korelasyonu $r < 0.30$ ise madde ayırt ediciliği zayıf kabul edilmiştir. ‘Silinirse alfa’ değeri genel alfadan ≥ 0.02 daha yüksekse, ilgili madde ölçekten çıkarıldığında güvenilirliğin artacağı yorumlanmıştır.

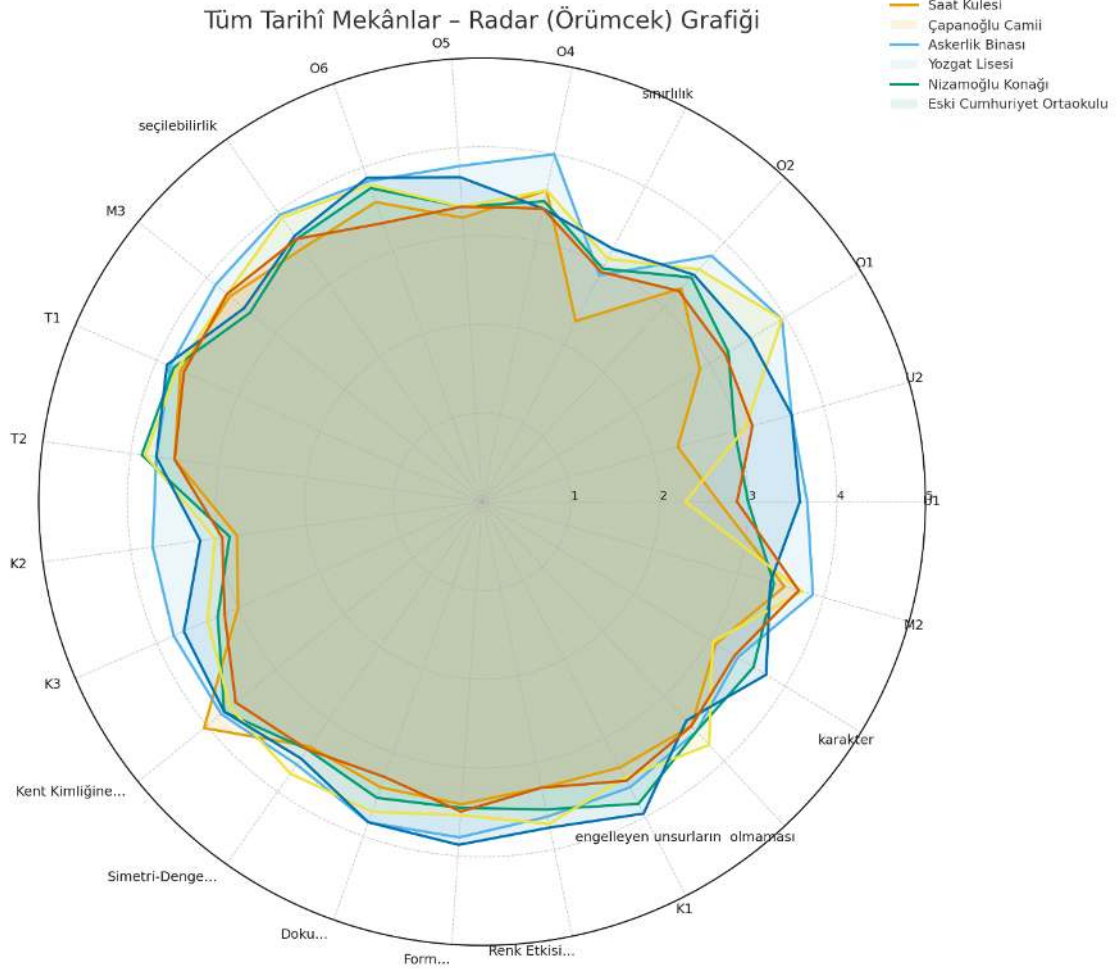
Tablo 4.8. Altı tarihî mekâna ait ölçek güvenirliği testi

Mekânlar	Genel Alfa (ortak maddeler)	U (U1– U3)	O (O1– O6)	M (M1– M3)	T (T1–T2)	K (K1– K3)	Estetik/Kimlik (Kent Kimliği, Simetri– Denge, Doku, Form, Renk)
Saat Kulesi	0.968 (mükemmel)	0.852	0.910	0.908	0.855	0.660	0.941
Çapanoğlu Camii	0.979 (mükemmel)	0.939	0.918	0.959	0.925	0.835	0.969
Askerlik Binası	0.971 (mükemmel)	0.877	0.915	0.948	0.957	0.807	0.974
Yozgat Lisesi	0.971 (mükemmel)	0.835	0.903	0.963	0.950	0.790	0.952
Nizamoğlu Konağı	0.985 (mükemmel)	0.935	0.937	0.955	0.965	0.882	0.974
Cumhuriyet Mektebi	0.975 (mükemmel)	0.857	0.873	0.925	0.936	0.854	0.953

Saat Kulesi; Genel güvenirlik katsayısı $\alpha=0.968$ (mükemmel). Tüm maddelerin madde-toplam korelasyonları kabul edilebilir düzeydedir. Hiçbir madde için ‘silinirse alfa’ değeri genel alfadan anlamlı derecede yüksek değildir. Çapanoğlu Camii ise; Genel güvenirlik katsayısı $\alpha=0.979$ (mükemmel). Madde-toplam korelasyonu düşük ($r<0.30$) maddeler: Algıya kapalılık (sınırlılık) (O3). Hiçbir madde için ‘silinirse alfa’ değeri genel alfadan anlamlı derecede yüksek değildir. Askerlik Binası; Genel güvenirlik katsayısı $\alpha=0.971$ (mükemmel). Tüm maddelerin madde-toplam korelasyonları kabul edilebilir düzeydedir. Hiçbir madde için ‘silinirse alfa’ değeri genel alfadan anlamlı derecede yüksek değildir. Yozgat Lisesi; Genel güvenirlik katsayısı $\alpha=0.971$ (mükemmel). Tüm maddelerin madde-toplam korelasyonları kabul edilebilir düzeydedir. Hiçbir madde için ‘silinirse alfa’ değeri genel alfadan anlamlı derecede yüksek değildir. Nizamoğlu Konağı ise; Genel güvenirlik katsayısı $\alpha=0.985$ (mükemmel). Tüm maddelerin madde-toplam korelasyonları kabul edilebilir düzeydedir. Hiçbir madde için ‘silinirse alfa’ değeri genel alfadan anlamlı derecede yüksek değildir. Cumhuriyet Mektebi; Genel güvenirlik katsayısı $\alpha=0.975$ (mükemmel). Tüm maddelerin madde-toplam korelasyonları kabul edilebilir düzeydedir. Hiçbir madde için ‘silinirse alfa’ değeri genel alfadan anlamlı derecede yüksek değildir.

4.8.2.Radar Örümcek Grafiği

Altı tarihî mekân için oluşturulan radar grafiklerinin karşılaştırmalı analizi, mekânların genel olarak orta–üst düzeyde görsel kalite sergilediğini ortaya koymaktadır. Tüm mekânlarda tarihî öğelerin varlığı (T1), korunmuşluğu (T2), ayırt edici nitelikler (O4) ve görsel seçilebilirlik (M1) parametrelerinin yüksek değerler alması, kültürel süreklilik ve tarihî kimliğin güçlü biçimde algılandığını göstermektedir. Bu bulgu, incelenen yapıların kentsel bellekte önemli referans noktaları oluşturduğunu ve mekânsal odak işlevini sürdürdüğünü göstermektedir.

Şekil 4.7. Genel tüm tarihi mekanların radar örümcek grafiği

Buna karşılık, çevresel uyum (U1–U2), kent mobilyası ve imaj etkisi (K2) ile renk–malzeme–doku hoşnutluğu (K3) parametreleri görece düşük değerler almıştır. Bu durum, tarihî mekânların kendi içsel nitelikleriyle öne çıkmalarına karşın, yakın çevreleriyle kurdukları görsel ve işlevsel bütünleşmenin yeterince güçlü olmadığını göstermektedir. Özellikle kent mobilyası, tabela, aydınlatma ve bitkisel tasarım bileşenlerindeki heterojenlik, tarihî yapının imgesini desteklemek yerine parçalı bir algı oluşturmaktadır.

Radar grafiklerinin bütüncül yorumu, her bir yapının tarihî kimlik açısından güçlü; fakat çağdaş kentsel tasarım bileşenleriyle bütünleşme bakımından geliştirilmeye açık olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, bütüncül donatı ve aydınlatma standartlarının oluşturulması, görsel koridorların korunması, cephe–zemin–bitkisel tasarım ilişkilerinde uyumun artırılması ve periyodik bakım–izleme çalışmalarının sistematik hale getirilmesi önerilmektedir. Böylelikle, tarihî mekânların güçlü kimlikleri korunurken, çevreleriyle kurdukları mekânsal bağların güçlendirilmesi ve kullanıcı deneyiminin daha nitelikli bir düzeye taşınması mümkün olacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan görsel kalite analizleri, her bir tarihi mekânın kendi bağlamında farklı güçlü yönler sergilediğini ortaya koymaktadır. Örneğin; Saat Kulesi kentsel odak olma özelliğiyle görsel algıda süreklilik ve simgesel değer açısından öne çıkarken, Nizamoğlu Konağı cephe düzeni, malzeme kullanımı ve tarihî kimliğiyle bütüncül bir estetik sunmaktadır. Çapanoğlu Camii anıtsal ölçek ve mekânsal uyum parametrelerinde yüksek değerlere ulaşmış; Cumhuriyet Mektebi daha çok işlevsel bütünlük ve çevresel uyumla öne çıkmıştır. Askerlik Şubesi düzenli peyzaj kurgusu ve okunaklı mekânsal örgüsüyle dikkat çekerken, Yozgat Lisesi tarihi kimliğiyle simgesel önem taşımaktadır. Bu durum, her bir yapının görsel kalite parametrelerinde farklı ama tamamlayıcı yönlerden güçlü olduğunu göstermektedir. Tablo 5.1 incelendiğinde, tarihî mekânların en yüksek puan alan parametrelerinin ortak bir biçimde üç ana ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle tarihî öğelerin varlığı ve korunmuşluğu, bakımlı/temiz alan varlığı ve görsel okunabilirlik/algılanabilirliktir. Bu sonuç, kullanıcıların tarihî mekânları değerlendirirken öncelikle somut kültürel mirasın görünürlüğüne, mekânın düzenli ve bakımlı olmasına ve görsel algıyı kolaylaştıran mekânsal özelliklere önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Örneğin birçok mekânda “tarihî öğelerin varlığı (T1)” ve “tarihî öğelerin korunmuşluğu (T2)” üst sıralarda yer almış, bu da algılanan değer ve aidiyetin doğrudan tarihî dokunun gözlenebilirliğiyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde “bakımlı/temiz alan varlığı (O6)” parametresi farklı mekânlarda yüksek ortalamalar almış, bakım-işletme kalitesinin tarihî alan algısında kritik bir rol oynadığına işaret etmiştir. Görsel kalite parametreleri olan “algılanabilirlik (O1)”, “açıklık (M1)”, “derinlik (M3)” ve “görüş alanı büyüklüğü (M2)” de sıkça öne çıkmış, bu durumun mekânın okunabilirliği ve izleyici deneyimiyle doğrudan bağlantılı olduğu anlaşılmıştır. “Kent kimliğine katkı” ve “insan ölçeğine uygunluk” gibi parametrelerin bazı mekânlarda en üst sırada yer alması, mekânın kimlik boyutunu ve kullanıcıyla kurduğu duygusal/ölçüsel uyumu destekleyen niteliklerin algıda yüksek değer kazandığını göstermektedir. Genel olarak tablo, tarihî mekânlarda sürdürülebilir koruma ve tasarım stratejilerinin yalnızca fiziksel mirasın korunmasıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bakım-işletme sürekliliği, görsel algı bütünlüğü ve kent kimliğiyle uyumun kullanıcı deneyimini en üst düzeye çıkarmada belirleyici olduğunu akademik açıdan ortaya koymaktadır.

Tablo 5.1. Tarihi mekanların En yüksek puan aldığı ilk beş parametre

Mekânlar	Parametre	Ort	Sp	Max	Min
Saat kulesi	Kent Kimliğine katkısı	4.04	1.20	5.00	1.00
Saat kulesi	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3.71	1.27	5.00	1.00
Saat kulesi	Görüntünün derinliği (M3)	3.67	1.13	5.00	1.00
Saat kulesi	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	3.58	1.28	5.00	1.00
Saat kulesi	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3.58	1.28	5.00	1.00
Çapanoğlu camii	Ayırt edici öğelerin varlığı (O4)	4.00	1.25	5.00	1.00
Çapanoğlu camii	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3.96	1.33	5.00	1.00
Çapanoğlu camii	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3.96	1.16	5.00	1.00
Çapanoğlu camii	Görüntünün derinliği (M3)	3.88	1.12	5.00	1.00
Çapanoğlu camii	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3.88	1.08	5.00	1.00
Askerlik Şubesi	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3.88	1.19	5.00	1.00
Askerlik Şubesi	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3.83	1.27	5.00	1.00
Askerlik Şubesi	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3.79	1.28	5.00	1.00
Askerlik Şubesi	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3.75	1.15	5.00	1.00
Askerlik Şubesi	Kent Kimliğine katkısı	3.75	1.26	5.00	1.00
Yozgat Lisesi	Peyzajın algılanabilirliği (O1)	3.96	1.04	5.00	1.00
Yozgat Lisesi	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3.92	1.06	5.00	1.00
Yozgat Lisesi	Tarihi öğelerin korunmuşluğu (T2)	3.83	1.09	5.00	1.00
Yozgat Lisesi	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3.79	1.10	5.00	1.00
Yozgat Lisesi	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3.75	1.26	5.00	1.00

Tablo 5.1. (devamı) Tarihi mekanların En yüksek puan aldığı ilk beş parametre

Nizamoğlu Konağı	İnsan ölçüsüne uygunluk (K1)	3.96	1.04	5.00	1.00
Nizamoğlu Konağı	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3.88	0.99	5.00	1.00
Nizamoğlu Konağı	Form	3.88	1.12	5.00	1.00
Nizamoğlu Konağı	Bakımlı temiz alan varlığı(O6)	3.88	1.12	5.00	1.00
Nizamoğlu Konağı	Doku	3.83	1.20	5.00	1.00
Cumhuriyet Mektebi	Görüntünün derinliği (M3)	3.71	1.16	5.00	1.00
Cumhuriyet Mektebi	Görülebilir alanın büyüklüğü (M2)	3.71	1.16	5.00	1.00
Cumhuriyet Mektebi	Tarihi öğelerin varlığı (T1)	3.67	1.20	5.00	1.00
Cumhuriyet Mektebi	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) (M1)	3.62	1.13	5.00	1.00
Cumhuriyet Mektebi	Kent Kimliğine katkısı	3.58	1.35	5.00	1.00

Çalışmada altı tarihî mekânın değerlendirmeleri karşılaştırıldığında, en yüksek puan alan parametrelerin özellikle tarihî öğelerin varlığı ve korunmuşluğu, bakımlı/temiz alan varlığı, görsel okunabilirlik (açıklık, yönlendirme, ayırt edicilik) ve mekânsal algı göstergeleri (görüş alanı büyüklüğü, derinlik) etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Kent kimliğine katkı ve insan ölçeğine uygunluk da üçer mekânda üst sıralarda yer alarak kullanıcı algısında güçlü bir etki yaratmıştır. Ortalamaların yüksek olmasına karşın standart sapmaların bazı parametrelerde görece geniş bir dağılıma sahip olması, katılımcıların algısında homojenlikten uzaklaşmalar olduğunu düşündürmektedir. Bu sonuçlar, kullanıcıların tarihî ve özgün öğeleri fark etmeye, bakımlı mekânlarda bulunmaya ve görsel sürekliliğin sağlandığı ortamlarda kimlik duygusunu daha yoğun algılamaya eğilimli olduklarını ortaya koymaktadır. Buna göre, bakım-işletme kalitesinin artırılması, tarihî öğelerin görünürlüğünü sağlayan tasarım ve aydınlatma stratejilerinin geliştirilmesi, görüş koridorlarının korunması ve mekân ölçeğinde doku-malzeme sürekliliğinin gözetilmesi önerilmektedir. Ayrıca farklı mekânlarda benzer parametrelerin öne çıkması, kullanıcı algısında bağlamsal farklılıklara rağmen ortak tasarım ilkelerinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, kısa vadede temizlik-bakım ve yönlendirme iyileştirmeleri, orta vadede kimlik öğelerini

güçlendiren küçük ölçekli dokunuşlar, uzun vadede ise silüet yönetimi ve tematik rotaların kalıcılaştırılmasıyla algı kalitesinin sürdürülebilir biçimde artırılabilceği sonucuna ulaşılmıştır.

Tez çalışması sonucunda yapılan öneriler ise;

- Kent mobilyası, aydınlatma ve tabelalar için bütüncül bir malzeme/rek paleti ve yerleşim standardı geliştirilmesi.
- Tarihi çevrede görsel koridorların açılması, net görüş akslarının korunması ve engelleyici unsurların azaltılması.
- Konağın kimliğini vurgulayan ayırt edici odakların (aydınlatma, cephe vurguları, zemin işaretleri) güçlendirilmesi.
- Doku, form ve renk bileşenlerinde tutarlı bir kompozisyon stratejisinin benimsenmesi.
- Alanın tarihî imgesini koruyacak şekilde periyodik bakım ve izleme sisteminin uygulanması.
- Yaya erişilebilirliğini artıracak düzenlemeler (zemin kaplamalarının iyileştirilmesi, engellilere uygun erişim sağlanması) yapılması.
- Bitkisel tasarımın mekân kimliği ile uyumlu olacak şekilde seçilmesi, gölge ve görsel bütünlüğü desteklemesi.
- Konak ve çevresinde gece-gündüz kullanımını teşvik edecek aydınlatma kurgularının oluşturulması.
- Tarihî dokuya zarar vermeden dijital yönlendirme ve bilgilendirme sistemlerinin (QR kodlar, interaktif panolar) entegrasyonu.
- Toplumsal katılımın sağlanması için yerel halk, üniversite ve belediye iş birliğinde düzenli izleme ve farkındalık etkinlikleri yapılması.

6. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ak, B. (2013). *Kentsel peyzaj planlamasında görsel kalite analizi yaklaşımları*. XYZ Yayıncılık.
- Akın, N. (2004). *Cumhuriyet dönemi kamu yapıları*. YEM Yayınları.
- Altınay, A. G. (2004). *The myth of the military nation*. Palgrave Macmillan Press.
- Antrop, M. (2005). Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*, 70 (2), 21–34.
- Arat, Y. (2000). *Türkiye’de kadın ve eğitim*. İletişim Yayınları.
- Arriaza, M., Cañas-Ortega, J. F., Cañas-Madueño, J. A. & Ruiz-Avilés, P. (2004). Assessing the visual quality of rural landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 69(1), 115–125.
- Arriaza, M., Cañas-Ortega, J. F., Cañas-Madueño, J. A., & Ruiz-Aviles, P. (2004). Assessing the visual quality of rural landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 69(1), 115–125.
- Asatekin, G. B. (1994). *19. yüzyıl Anadolu konut mimarisi*. METU Press.
- Asatekin, G. B. (2005). *Erken Cumhuriyet mimarlığı ve eğitim yapıları*. ODTÜ Yayınları.
- Ayre, C., & Scally, A. J. (2014). Critical Values for Lawshe’s Content Validity Ratio: Revisiting the Original Methods of Calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79–86.
- Aytekin, A. (2020). Tarihi çevrede koruma ve peyzaj yaklaşımları. *Conservation and Landscape Journal*, 8(1), 23–35.
- Ayverdi, E. H. (1989). *Osmanlı mimarisinde son devir*. Damla Yayınları.
- Bachelard, G. (1994). *The poetics of space*. Beacon Press.
- Bekişoğlu, F., & Yılmaz, H. (2002). Tarihi çevre peyzaj planlaması üzerine bir değerlendirme. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 4(2), 55–66.
- Belleyici Köse, F. (2007). Tarihi doku ile peyzaj mimarlığı ilişkisi. *Tarih ve Mekân Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 88–101.

- Benliay, A., & Altuntaş, A. (2019). Peyzaj planlama sürecinde görsel kalite analizi yöntemleri. *Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 45–58.
- Bozhüyük, G. (2007). Tarihi yapı ve çevrelerinin görsel potansiyel değerlendirmesi. *Görsel Peyzaj Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 12–24.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve ulusun inşası: Erken Cumhuriyet mimarisi*. Metis Yayınları.
- Bulut, Z., I. Sezen & Karahan, F. (2010). Determination of spring visual ceremonies of urban fruit trees and shrubs: A case study from Erzurum, Turkey *Journal of Food, Agriculture & Environment*, 8 (1), 289-296.
- Ceylan, H., Korkut, A., & Kiper, T. (2014). Tarihi çevre yenileme çalışmalarında kentsel peyzaj planlamasının rolü. *Kentsel Tasarım Dergisi*, 6(2), 67–80.
- Council of Europe. (2005). *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention)*. Strasbourg: Council of Europe.
- Clay, G. R. & R. K. Smidt, (2004). Assessing the validity and reliability of descriptor variables used in scenic highway analysis. *Landscape and Urban Planning*, 66 (1), 239-255.
- Çakıcı, I. (2007). *Peyzaj Planlama Çalışmalarında Görsel Peyzaj Değerlendirmesine Yönelik Bir Yöntem Araştırması*. (Yayın No. 213724) [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, F. (2004). Tarihsel dokuda peyzajın gerekliliği. *Mimarlık ve Çevre*, 5(1), 41–52.
- Çelik, F., & Yazgan, M. (2009). Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre yenileme çalışmaları. *Kent ve Çevre Dergisi*, 7(3), 99–113.
- Çelik, Zeynep. *Osmanlı Taşra Mimarisi ve Çapanoğlu Camii Örneği*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2005.
- Çiçek, K. (2021). *Osmanlı toplumunda kadın ve mekân*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çöl, M. (1998). *Kentsel kimlik ve çevre estetiği*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Daniel, T. C. (2001). Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*, 54(4), 267–281.
- Demirsoy M.S. (2006). *Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi örnek alan incelemesi*. (Yayın No.

- 184201) [Ylsek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul] Ulusal Tez Merkezi.
- Kuban, D. (2010). *Osmanlı Mimarisi*. Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Eldem, E. (2019). *Osmanlı'da zaman: Saat ve modernleşme*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erdem, A., Demir, S., & Kaya, M. (2021). Tarihi çevre yenileme çalışmalarının peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesi. *Peyzaj ve Planlama Araştırmaları*, 10(4), 201–215.
- Erduran Nemutlu, F. (2014). Tarihi ve kültürel alanlarda bitkisel tasarımlar. *Bitkisel Tasarım Dergisi*, 5(2), 25–38.
- Erduran Nemutlu, F., & Derendeli, S. (2020, Kasım 27-29). *City square design: The case of Çanakkale Republic Square*. [Conference session]. In Proceedings of the SPAD'20 International Spatial Planning and Design Symposium, İzmir, Türkiye.
- Erdoğan, A., & Atabeyoğlu, Ö. (2016). Tarihi yapıların kentsel dokuya etkisi. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 57–72.
- Ertem, E., & Turgut, H. (2020). Kültürel peyzaj planlaması kapsamında tarihi çevrelere yönelik kentsel tasarım önerileri. *Kültürel Miras ve Peyzaj Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 132–148.
- Erzen, J. N. (2007). Kent estetiği: Türkiye Estetik Kongresi'nde "Çevre, Kent ve Mimarlık" üzerine. *Mimarlık Dergisi*, (334),
- Faroqhi, S. (2005). *Osmanlı'da kentler ve kentliler*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Feilden, B. M. (2003). *Conservation of historic buildings*. Routledge Press.
- Gönül, S. (2023). Tarihi kent merkezlerindeki değişimin görsel mekân kalitesi üzerine etkisi. *Urban Heritage and Design Journal*, 18(1), 56–73.
- Goodwin, G. (1971). *A history of Ottoman architecture*. Johns Hopkins University Press.
- Gobster, P. H. (1999). An ecological aesthetic for forest landscape management. *Landscape Journal*, 18(1), 54–64. <https://doi.org/10.3368/lj.18.1.54>
- Gültürk, İ. (2013). Görsel peyzaj kalitesi değerlendirme yöntemleri üzerine bir inceleme. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 5(2), 33–47.

- Hoşgör, D. (2012). Tarihi yapıların kültürel peyzajının yaya yoğunluğuna etkisi. *Kültürel Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 61–75.
- İnalcık, Halil (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Devlet*. Eren Yayıncılık.
- Jokilehto, J. (2017). *A history of architectural conservation*. Routledge Press.
- Karakaya, Enis. “Çapanoğlu Camii”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/230–232. TDV Yayınları, 1993.
- Kaplan, R., Kaplan, S., & Brown, T. (1989). Environmental preference: A comparison of four domains of predictors. *Environ Behav*, 21 (5), 509-530.
- Kıroğlu, E. (2007). *Erzurum kenti ve yakın çevresindeki bazı rekreasyon alanlarının görsel peyzaj kalitesi yönünden değerlendirilmesi*. (Yayın No. 200890) [Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.] Ulusal Tez Merkezi.
- Kimmel, M. S. (2006). *Manhood in America: A cultural history*. Oxford University Press.
- Koçan, M. (2012). Tarihi kent dokusunun peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesi. *Kent Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 44–59.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. “Restorasyon raporu: Nizamoğlu Konağı”. Erişim 13 Mayıs 2025. <https://yozgat.ktb.gov.tr/TR-338389/yozyat-muze-mudurlugu.html>.
- Laurie, M. (1975). *Nature in cities: The natural environment in the design and development of urban green space*. Wiley Press.
- Lawshe, C. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Wiley Press.
- Lothian, A. (1999). Landscape and the philosophy of aesthetics: Is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder? *Landscape and Urban Planning*, 44(4), 177–198.
- Lowenthal, D. (1985). *The past is a foreign country*. Cambridge University Press.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. MIT Press.
- Montgomery, J. (1995). Urban vitality and the culture of cities. *Planning Practice & Research*, 10(2), 101–110.

- Nasser, N. (2003). Planning for urban heritage places: Reconciling conservation, tourism, and sustainable development. *Journal of Planning Literature*, 17(4), 467–479.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26(2), 7–24.
- Özgüç Erdönmez, İ. M., & Çağlayan Kaptanoğlu, A. Y. (2008). Peyzaj Estetiği ve Görsel Kalite Değerlendirmesi. *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University*, 58(1), 39-51.
- Özer, S., Aklıbaşında, M., & Zengin, M. (2010). Erzurum kenti örneğinde kullanılan kuşatma elemanlarının kent imajı üzerindeki etkileri. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 123-130.
- Özsüle, Z. (2005). *Geleneksel yerleşimlerin korunması açısından kültürel peyzaj değerlendirilmesi: Mudanya örneği*. (Yayın No. 198469) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Özvan, A. (2020). Görsel peyzaj kalitesi üzerine kuramsal bir değerlendirme. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 12(1), 55–70.
- Özvan, A., & Boston, K. (2019). Görsel peyzaj kalitesi analizlerinde kullanıcı algısının belirlenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(2), 399–410.
- Plevoets, B., & Van Cleempoel, K. (2011). Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: A literature review. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 1(3), 190–206.
- Punekar, A. (2006.) *Value-led Heritage and Sustainable Development: The Case of Bijapur, India, Designing Sustainable Cities in the Developing World*. Routledge Press.
- Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form: Towards a man–environment approach to urban form and design*. Pergamon Press.
- Real, E., Arce, C., & Sabucedo, J. M. (2000). Classification of landscapes using quantitative and categorical data, and prediction of their scenic beauty in North-Western Spain. *Journal of Environmental Psychology*, 20 (4), 355–373.
- Selman, P. (2012). *Sustainable landscape planning: The reconnection agenda*. Routledge Press.

- Seamon, D. (1982). The phenomenological contribution to environmental psychology. *Journal of Environmental Psychology*, 2(2), 119–140.
- Semerci, E. (2015). Tarihi alanlarda yaya hareketi ve yaya kullanımı. *Yaya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 20–34.
- Sevenant, M. & M. Antrop, 2009. Cognitive attributes and aesthetic preferences in assessment and differentiation of landscapes. *Journal of Environmental Management*, 90: 2889-2899.
- Sezen, I., E. A. Külekçi & Keleş, B. (2019). Kent içi yol ağaçlarının sonbahar renk etkilerinin görsel kalite analizi: Erzurum kenti örneği. *Kent Akademisi Dergisi*, 12 (4): 739-751.
- Süher, H. (2006). *Kentsel tasarımda kimlik kavramı ve çevresel estetik*. İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Taylor, K. (2009). Cultural landscapes and Asia: Reconciling international and Southeast Asian regional values. *Landscape Research*, 34(1), 7–31.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernleşme sürecinde Anadolu kentlerinde saat kuleleri*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2002). *Kent ve eğitim politikaları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2003). *Türkiye’de eğitim ve modernleşme*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tanış, Ö. (2019). *Üniversite öğrencilerinin Gümüşhane ili rekreasyon alanları üzerine görsel kalite değerlendirmesi*. (Yayın No. 606006) [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Tüfekçioğlu, A. (2008). Tarihsel çevrede görsel peyzaj kalitesi. *Çevre ve Peyzaj Dergisi*, 6(2), 73–86.
- Turan, Ş. H. (2015). *Atatürk ve eğitim*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Tveit, M., Ode, Å., & Fry, G. (2006). Key concepts in a framework for analyzing visual landscape character. *Landscape Research*, 31(3), 229–255.
- Uslu, A. & Kiper, T. 2006. Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3 (3): 305-313.
- Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224(4647), 420–421.

- UNESCO World Heritage Centre. “Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention”. Erişim 14 Nisan 2025.
https://www.unesco.at/fileadmin/Redaktion/Kultur/Welterbe/Dokumente/Operational_Guidelines_World_Heritage_Convention_2017.pdf
- Val, J., Garcia, L., & Martinez, R. (2006). Landscape perception and social concerns: An exploratory study in Mediterranean areas. *Landscape and Urban Planning*, 77(3), 203–217.
- Wherrett, J. R. (1996). Issues in using the internet as a medium for landscape preference research. *Landscape and Urban Planning*, 26(1), 63–76.
- Yardımcı, H., Demirtaş, Z., & Uslu, A. (2019). Tarihi yapı ve çevrelerinin görsel kalite analizi. *Görsel Çalışmalar Dergisi*, 9 (1), 29–47.
- Yavuzylmaz A. & Kolay. E (2024). *Osmanlı Sanatı ve Mimarisi*. Vadi Yayınları.
- Yuca, N., & Aşur, F. (2022). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Ferit Melen Havaalanı karayolu güzergahı örneğinde görsel peyzaj kalite değerlendirilmesi. *Journal of Agriculture Faculty of Ege University*, 59(1), 135-145.
- Yurdağül, H. (2005). *Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri (ss. 1–6). Denizli, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Yüce, M. (2010). 18. Yüzyıl Osmanlı Taşra Camileri ve Kent Dokusu: Yozgat Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 30(2), 304-335.
- Türkiye Kültür Portalı. “Kültürel kimliğin simgesi: Saat Kulesi.”. Erişim 10 Ocak 2025.
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yozeat/gezilecekyer/yozeat-saat-kulesi>
- Türkiye Kültür Portalı. “Askerlik şubesi”. Erişim 20 Ocak 2025.
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yozeat/gezilecekyer/yozeat-askerlik-subesi>
- Türkiye Kültür Portalı. “Cumhuriyet okulu”. Erişim 21 Mart 2025.
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yozeat/gezilecekyer/cumhuriyet-lkokulu-bozok-universitesi-rektorluk-binasi>
- Türkiye Kültür Portalı. “Yozgat Lisesi”. Erişim 25 Nisan 2025.
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yozeat/gezilecekyer/yozeat-lisesi>

- Türkiye Kültür Portalı. “Nizamoğlu Konağı”. Erişim 25 Nisan 2025.
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yozyat/gezilecekyer/nizamoglu-konagi>
- Yücel, Ç. (2020). Anadolu’daki saat kuleleri ve kentsel kimlik. *İTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18(2), 45–63.
- Zhang, H. & Lin, S.H. (2011). Affective appraisal of residents and visual elements in the neighborhood: A case study in an established suburban community. *Landscape and Urban Planning*, 101 (1), 11-21.

